

BANKA VE

EKONOMİK 12

YORUMLAR

AYLIK DERGİ
YIL : 36
ARALIK 1999
•
1.250.000 LİRA

ABONE YENİLEME DÖNEMİ

- BÜTÇE VE İÇ BORÇ SORUNU
- DEPREM VERGİSİ
- SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARI
- KÜRESEL BİR KÖYDE VERGİLEME

Kendinize iyi bakın.

Yeni Mégane kullanın.

Renault
Koruma Sistemi:

Emniyet kemerleriyle eşgüdümü çalışan sürücü, yolcu ve yan hava yastıkları

Göğüs kafesini koruyan programlı tutuşlu emniyet kemeri

Yakın koruma sağlayan yükseklik ayarlı koltuk başlıkları

Her türlü yol şartında emniyetli frenleme sağlayan ABS

Üretici firmamızın, önceden belirtilmeden model, renk, teknik özellik, ekipman ve aksesuar değişiklikleri saklıdır.

Kendinize iyi bakmak için bir sağlık uzmanına danışabilirsiniz, ama bu yetmez. Renault-MAIS satış noktalarına da gitmelisiniz. Üstün emniyet unsurlarıyla donatılmış Yeni Mégane ile tanışmalısınız.

**Yeni Mégane.
Kendinizi emniyete alın.**

Renault Mégane ile ilgili ayrıntılı bilgi için BİLGİ RENAULT-MAIS' in (0212) 293 26 26 numaralı telefonunu arayın, sırasıyla 1-1-9 numaralı tuşlara basın

RENAULT

www.renault.com.tr

www.renault.com.tr

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR

ARALIK 1999 • YIL: 36 • SAYI:12 • 1.250.000 LİRA (KDV DAHİL)

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş. Adına

İntiyaz Sahibi

BULEND ÇORAPÇI

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu Başkanı

ŞİNASI ÇELİKKOL

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Akgüç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Prof. Dr. Güven Alpay • Dr. Orhan Altan • Tevfik Altınok • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Prof. Dr. Ömer Faruk Batırel • Dr. Metin Berk • Prof. Dr. Unal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Yavuz Canevi • Ege Cansen • Haluk Ceyhan • Mehmet Gün Çahka • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlüoğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dündar • Gazi Erçel • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferhan • Prof. Dr. Atilla Gönenli • Prof. Dr. Emre Gönenşay • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan İşıl • Prof. Dr. Haluk A. Kabaaloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaçoğlu • Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kilkış • Prof. Dr. Tamer Koçel • Kemal Kurdaş • Prof. Dr. Kemal Kuruluş • Prof. Dr. Erol Manisalı • Prof. Dr. Orhan Morgil • Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Alp Orçun • Rahmi Onen • Prof. Dr. İsmail Özastan • M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tunçay Özlhan • Selâhattin Özmen • Ertuğrul İhsan Özol • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan • Prof. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N. Torun • Fikret M. Tuncer • Neziha Tunçşiper • Prof. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Prof. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ükerver • A. Doğan Yalın • Melih Tarık Yaşa • Doç. Dr. Göksel Yücel • Prof. Dr. Ahmet Yüksel

Yazı Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Prof. Dr. T. Güngör Uras

Genel Yayın Yönetmeni

MUSTAFA BARIŞ

BU SAYIDA

Ekonomik Göstergeler (İç)	2
Prof. Dr. Hüsnü Kızıyallı Bütçe ve İç Borç Sorunu	3
Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Bankacılık Sektöründen Haberler	17
Yrd. Doç. Dr. Zeynep Arıkan Deprem Vergisi	23
Ekonomik Göstergeler (Dış)	26
Yrd. Doç. Dr. Turan Öndes Kobi'lerde Döner Sermaye Eksikliği ve Bir Çözüm Alternatifi Olarak Barter Sistemi	27
Mustafa Barış Sermaye Piyasası	37
Hasan Türkâl Sosyal Güvenlik Harcamaları	46
Özgür Saraç Küresel Bir Köyde Vergileme	55
Abone Formu	64

Ekonomik Göstergeler (İç)

Aralık / 1999

	1996	1997	1998	1999		
				Mayıs	Haziran	Temmuz
T.C. MERKEZ BANKASI						
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	-	19475.0	20723.0	22808.0	23216.0	-
Bankinöl Miktarı (milyar TL)	-	758878.0	1328542.0	1449526.0	1535765.0	-
T.C. Merkez Bankası İç Kredileri (milyar TL)	-	346408.0	9098.0	9436.0	155565.0	-
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL)	-	337623.0	-	-	146628.0	-
BANKALAR (milyar TL)						
Toplam TL Mevduat	3294383.7	6625325.0	24185291.0	-	33588618.0	-
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	474632.3	950426.0	2114790.0	-	2244177.0	-
Tasarruf Mevduatı	1733118.2	3193612.0	6427369.0	-	9337874.0	-
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	133919.9	233887.0	326405.0	-	379473.0	-
Vadeli Tasarruf Mevduatı	1599198.3	2959725.0	6100964.0	-	8958401.0	-
Mevduat Sertifikası	11207.6	159.0	15.0	-	14.0	-
Resmî Kuruluş Mevduatı	165741.0	221416.0	364966.0	-	600344.0	-
Bankalar Mevduatı	485498.2	1241192.0	2410724.0	-	4082771.0	-
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	424186.2	970491.0	2037881.0	-	2886329.0	-
Döviz Tevdiatı	2851132.0	5920236.0	10783777.0	-	14129618.0	-
Toplam Krediler	3860069.8	8811893.0	14122355.0	-	17015175.0	-
Tarım	668826.0	1504492.0	1.170731.0	-	2347709.0	-
İhtisas Kredileri	351902.0	668676.0	-	-	270366.0	-
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkar)	72522.0	140662.0	211324.0	-	365691.0	-
Gayrimenkul	77380.0	127097.0	311220.0	-	24345.0	-
Denizcilik	4732.0	13259.0	21491.0	-	34579.0	-
Turizm	11770.0	15958.0	25789.0	-	378093.0	-
Diğer İhtisas Kredileri	74766.0	187063.0	304221.0	-	14667466.0	-
Ticari, Sınai, Sair	2598171.3	6155286.0	2044776.0	-	-	-
PARA ARZI (milyar TL)	-	1378604.0	2284174.0	2865863.0	29374050.0	3348858.0
FİYATLAR (DİE: 1987 = 100, 1994 = 100)						
Toplam Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	-	787.7	1215.1	1469.9	1496.5	-
Tarım (Genel)	-	951.2	1635.4	1960.5	1874.3	-
İmalat Sanayi (Genel)	-	743.5	1093.8	1323.3	1382.0	-
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	-	857.5	1488.1	1767.7	1825.2	-
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	-	875.1	1490.5	1811.4	1882.8	-
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)						
Dışalım (CIF)	-	48559.0	45921.0	14719.2	18237.0	21843.0
Dışsatım (FOB)	-	26261.0	26881.0	10382.8	12503.0	14607.0
İşçi Dövizleri	-	4197.0	5356.0	1939.0	2397.0	2844.0

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışları dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Para arzı (M₁) dar tanımıdır. (4) Fiyatlar, Ocak/1996'dan itibaren «1994=100» olarak verilmektedir. (5) Dışalım, dışsatım rakamları Şubat/1996, işçi dövizleri Ocak/1996 itibarıyla.

Görüşler

Prof. Dr. HÜSNÜ KIZILYALLI

Bütçe ve İç Borç Sorunu

1 1990'larda bütçede dikkati çeken hususlar (Tablo: 1, 2, 3) GSMH'ya oran (%) olarak⁽¹⁾, konsolide bütçe açığı (A) 3'den 8'e, toplam gelirler (G) 15'den 20'ye çıkarken toplam harcamaların (H) 17-20'den 30'a çıkmasıdır GSMH'nın % 30'unu devletin harcaması, fert başına geliri en çok 3000 dolar olan Türkiye'nin gelişmiş ülke olmadan, (fert başına gelirin en az 10.000 dolar olması lazım) gelişmiş ülke gibi sarfettiğinin, tükettiğinin kanıtıdır. Harcamalardaki artışın nedeni yatırımlar veya personel giderleri değildir.

1984-87 döneminde ortalama 3 olan yatırım harcamaları 1990'larda 1-2 olmuş; personel giderleri (P) ise son 5 yılda ortalama 7 ol-

muştur. Bu aşırı harcamanın açık ve borç içermesi tabloyu daha kötüleştirir; nitekim aşırı harcamanın ve açığın nedeni kabaran borcun faizleridir. Nitekim 1990'da % 2.5 olan faiz ödemeleri 1998'de % 10.6 olmuştur. Faiz ödemelerinin (F) faiz dışı harcamalara (D) oranı 1991'de % 15 iken 1996'da % 50'yi, 1999'da % 60'ı geçmiştir. Artık faiz ödemeleri bütçenin en büyük harcama kalemidir.

Aynı şekilde faiz ödemeleri (F), 1992-98 döneminde % 135 artış hızıyla bütçede en yüksek artış gösteren kalemdir. (Bu dönemde toplam harcamalar yılda ortalama % 96, toplam gelirler % 99 artmıştır.)

İç borç ortalama faizi 1985 - 1998 döneminde % 4'den % 63'e,

Tablo 1
Konsolide Bütçe ve İç Borçlar
(Gerçekleşme, Cari Fiyatlarla, Trilyon TL.)

Konsolide Bütçe	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Harcamalar (H)	38.0	67.2	130.0	221.7	486.2	897.3	1710.6	3940.2	7946.8	15396.5	27300
Faiz Ödemeleri (İç borç) (F)	4.8	10.0	16.9	34.1	84.8	229.9	472.8	1335.5	1977.2	5626.7	10300
Faiz Dışı Bütçe Harcamaları (D)	33.2	57.2	113.4	187.6	401.4	667.4	1237.8	2604.7	5969.6	9769.8	17000
Gelirler (G)	29.9	54.6	95.8	172.8	361.4	746.1	1394.0	2702.0	5700.9	11670.9	18700
Bütçe Açığı (A)	7.7	11.9	33.5	47.4	133.9	152.2	316.6	1238.1	2246.9	3726.6	8600
Faiz Dışı Fazla (A)	-3.3	-2.6	-17.6	-14.8	-39.7	78.7	156.2	97.5	-268.7	1901.1	1700
İç Borç Stoku (B)	41.9	57.2	93.6	194.2	357.3	799.3	1361.0	3149.0	6283.4	11612.9	
Net Dış Borç Kullanım	-0.2	+0.04	+1.9	+4.0	+21.1	-67.2	-81.3	-134.4	-452.6	-1035.6	
Ne İç Borç Kullanımı (K)	7.4	10.2	25.8	56.8	105.4	225.7	377.3	1295.2	2505.5	4590.2	
-İç borç ödemesi	3.0	4.6	9.2	20.2	34.7	95.2	136.8	309.2	583.7	1509.6	
-İç borç kullanımı	10.4	14.8	35.0	77.0	140.1	320.9	514.4	1604.4	3089.2	6099.8	
İç Borç Hareketleri (Hazine) Ana Para Ödemeleri	106.	14.6	33.4	82.1	214.0	588.1	1199.5	3389.0	3144.0	8844.8	
Borçlanma	24.1	29.9	65.4	183.4	376.4	1030.1	1761.2	5148.8	6226.6	14254.3	
Net Borç Kullanımı	13.5	15.2	32.1	101.3	162.3	442.0	561.7	1759.8	3082.6	5409.5	
Sarf yeri bütçe dışı borç (S)											
Hazinenin Net İç borçlanması -											
Bütçe Net Borç kullanımı	6.1	5.0	6.3	44.5	56.9	216.3	184.4	464.6	577.1	819.3	
S/K (%)	82	49	24	78	54	96	49	36	23	18	

Not: Konsolide bütçe faiz ödemeleri DPT yayınlarında verilmemiştir. Hazinenin iç borç faiz ödemeleri rakamları kullanılmıştır.

Kaynak: DPT, Temel Ekonomik Göstergeler (TEG).

1994'den sonra % 40'ın üzerine çıkmış ve 1996 ve 1998 yıllarında % 60'a yaklaşmış veya geçmiştir (Tablo 4). 1999 bütçesine göre F/G oranı % 72, F/H oranı ise % 43'dür.

İç borç ortalama faizinin yükselmesinde Merkez Bankası hazine avansının 1997'de negatif ve 1998 ve 1999'da sıfır olmasının etkisi önemlidir. Nitekim Hazine borçlanma ihalelerinde bileşik stopajlı (stopajsız) faiz 1996'da % 135.2 (133.5) ve 1997'de % 126.7 (108.1) olmuştur⁽²⁾. 1998'de ise bileşik faiz basit aritmetik ortalaması % 110 ve reel faiz ortalaması % 24 olmuştur⁽³⁾.

Bu dönemde faiz kalemindeki ve dolayısıyla bütçe açığındaki (A) aşırı büyümeye karşı ek vergi/gelir

çabası gösterilmiş ve faiz dışı masraflarda kısıntıya gidilmiştir. Ancak 1994, 1997 ve 1998'deki ek vergi/gelir çabasına ve 1994 ve 1995 yıllarındaki memur maaşlarında reel rüşüşe rağmen bütçe ve faiz sorunu daha kötüleşmiş ve iç borç stoku 1992-1998 döneminde yılda ortalama % 100 artmıştır.

Benzer çabaların devamı halinde bir sonuç çıkmayacağını bu sonuçlar göstermekle beraber, toplam gelirlerin (G) 1990-1998 döneminde olduğu gibi faiz dışı harcamaların (D) üstünde artması halinde (G % 94.5, D % 91) ortaya çıkacak tablo hesaplanmıştır. (Hesaplama 1999 ortalama faizi % 60 kullanılmıştır.)

Tablo 2
Konsolide Bütçe
(GSMH'ya Oran Olarak (%))

Bütçe Açığı	H/Y	D/Y	F/Y	P/Y	F/D (%)	G/Y	π = enflasyon (%)	I/Y	
1990	3.0	16.9	14.4	2.5	6.7	17.5	13.9	60.3	2.2
1991	5.2	20.5	17.9	2.7	7.8	14.9	15.2	65.9	2.7
1992	4.3	20.1	17.0	3.1	8.5	18.2	15.8	70.1	2.6
1993	6.7	24.3	20.1	4.2	9.3	21.1	17.6	66.1	1.8
1994	3.9	23.1	17.2	5.9	7.6	34.4	19.2	104.6	1.3
1995	4.0	21.8	15.8	6.0	6.4	38.2	17.7	93.6	1.2
1996	8.2	26.2	17.4	8.9	6.5	51.3	18.0	80.4	1.6
1997	7.6	27.0	20.3	6.7	7.0	33.1	19.4	85.6	2.0
1998	7.0	29.0	18.4	10.6	7.3	57.6	22.0	84.6	1.7
1999 ⁽¹⁾	-	-	-	-	-	60.7	-	70.0	-

(1) IMF'e verilen hedefler

Hesaplama sonuçları (Tablo 5A) 5 yıl kemer sıkmadan sonra 5.ci yılda borcun kalmayacağını göstermektedir. Burada faiz nisbeti % 60 düşük olup, geçmişte enflasyon yüzdesi altında idi.⁽⁴⁾ Bu vakıda Merkez Bankası Hazine avansı ve zorunlu tasarruf fonu gibi bazı kaynakların sıfır veya düşük faizle kullanılmalarının etkisi açıktır. Bu kaynaklar artık tükendiğine veya artık kullanılmayacağına göre % 70

faiz nisbeti gerçekçi olur⁽⁵⁾. Nitekim 1999 bütçe tahminlerine göre hesap edilen faiz nisbeti % 65 civarındadır. Diğer yandan IMF programıyla halen % 50'ye varan reel faizin 2000 yılı Ocak-Eylül döneminde aniden % 6'nın altına düşeceği, hatta arada negatif olacağına itibar edilemez. 1999 sonunda bütçe açığı 9 katrilyon liranın üstünde iken, "stand by" sonucu girecek 3-5 milyar dolar kredi sonucu, ne emis-

Tablo 3
Konsolide Bütçe Artış Hızları (%)

	h	d	f	p	g	π	y	A/Y	b
1990	76.6	72.2	108.3	111.0	82.6	60.3	9.3	3.0	36.5
1991	93.9	98.2	69.0	86.3	75.6	65.9	0.3	5.2	63.6
1992	70.2	65.4	101.8	90.9	80.4	70.1	6.4	4.3	107.5
1993	118.9	113.8	148.7	97.8	109.1	66.1	8.1	6.7	84.0
1994	84.5	66.3	171.1	58.7	106.4	104.6	-6.1	3.9	123.7
1995	90.6	85.5	105.6	70.1	86.8	93.6	8.1	4.0	70.3
1996	130.3	110.4	182.5	93.8	93.8	80.4	7.1	8.2	131.4
1997	101.7	129.2	48.0	128.1	111.0	85.6	8.2	7.6	99.5
1998	93.7	63.7	184.6	86.7	104.7	84.6	3.8	7.0	84.8
1999 ¹	77.3	74.0	83.1	-	54.5	70.0	-	-	-
Ortalama Hızlar									
1992-98	95.6	90.6	134.6	89.4	98.9	83.5	5.1	6.0	100.2
1990-98	95.6	91.1	-	-	94.5	-	5.0	5.5	-
1992-98 (1994, 1997 ve 1998 hariç)	102.5	93.8	-	-	92.5	-	-	-	-
1990-98 (1994, 1997, 1998 hariç)	96.7	90.9	-	-	88.0	-	-	-	-

¹IMF'e verilen hedefler.

Y= GSMH, y= milli gelir artış hızı, G= toplam gelirler, H= toplam harcamalar, D= faiz dışı harcamalar, F= faiz ödemeleri, P= personel harcamaları, I= yatırımlar, A= bütçe açığı, B= iç borç stoku, π = enflasyon yüzdesi. Küçük harfler, ilgili değişkenlerin artış hızlarını gösterir, örneğin g, G'nin yıllık artış hızını gösterir.

yon ne enflasyon ne de faiz dramatik biçimde düşer.

Yukarıdaki A alternatifinin gerçekleştirilmesi için, sözkonusu programın 5 yıl kesintisiz uygulanacağını varsaymak gerekir ki, bu varsayım Türkiye gerçekleri muvacehesinde gerçekçi değildir. Arada bir yıl programın aksatılması (seçim, siyasi kriz, vb. nedenlerle) çok normaldir. Bu halde ise başa dönüleceği açıktır. Bu 3-5 yıllık istikrar ve saire programların değişmez kadridir.

Ayrıca bu alternatifde iyimserlik hakimdir (i) Vergi gayretinin ve

giderlerde kısıntının aynı hızla 5 yıl sürdürülmesi olanaksızdır. (ii) Devletin, bütçe dışı fonlar haricinde, konsolide bütçeye girmeyen harcamalarının olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü iç borç hasılatının bir kısmının bütçe dışı sarfedildiği Tablo 1'den görülmektedir. Bu nedenle, Alternatif A'ya benzer programların uygulandığı 1992-98 döneminde iç borç stoku ortalama yılda % 100 artmıştır. Halbuki Alternatif A'nın iç borç stok tahmini devamlı düşüş göstermiştir. Aslında iç borç durumu biraz iyileşince, bakanlıklar kesintiye uğramış hizmet, proje ve tahsisatları için baskıda

Tablo 4
İç Borç Ortalama Faiz Yüzdesi Hesabı

	İç Borç Faiz Ödemeleri (trilyon TL)	Yıl Ortası Borç Stoku (trilyon TL) ⁽¹⁾	Ortalama Faiz	Enflasyon Oranı (%) ⁽²⁾
1985	0.258	5.803	4.4	50.4
1986	0.717	8.743	8.2	37.0
1987	1.675	13.866	12.1	39.6
1988	2.487	22.836	10.9	71.7
1989	4.803	35.196	13.6	63.7
1990	10.037	49.557	20.2	60.3
1991	16.914	77.413	21.8	65.9
1992	34.087	145.941	23.4	70.1
1993	84.825	275.791	30.7	66.1
1994	229.912	578.328	39.7	104.6
1995	472.804	1.080.157	43.8	93.6
1996	1.335.516	2.254.995	59.2	80.4
1997	1.977.164	4.716.204	41.9	85.6
1998	5.626.676	8.948.156	62.9	84.6

(1) Yılbaşına yıl sonu iç borç stoku ortalaması.

(2) DİE, Tüketici Fiyatları Türkiye ortalama yıllık endeksinin yıllık ortalamalarına göre hesaplanmıştır.

bulunacak ve harcamalarını arttırmayı başaracaklardır. Özetle bu program başarısızlığa mahkumdur, havanda su dövme anlamındadır.

Nitekim 1992-98 döneminde devamlı (sözde) vergi gayreti ve kemer sıkmaya, personel giderle-

rinde, okul, hastane ve devlet dairelerinde zaruri işletme giderlerinde devamlı kesinti ve kısıntıya ve yanlış politikalar ile aşırı daralma sonucu iki ekonomik krize (1994 ve 1998/99) rağmen, ne enflasyon düşmüş ne de bütçe açığı azalmış-

Tablo 5
Bütçe Açığı, İç Borç ve Faiz Ödemeleri Tahminleri
(Katrilyon TL., Oranlar Yüzde Olarak)

Alternatif A: $r = 0.6$, $g = 0.945$, $d = 0.91$

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
A	4.7	8.6	107	12.8	9.2	- 12.5	- 83.5
B	11.6	20.2	30.9	43.7	52.9	40.3	- 43.2
F/G	48	55	40	30	21	11	0.9
F/D	52	60	45	35	24	13	1.1
A/G	40	46	29	18	7	- 4.7	-
A/D	44	51	33	21	8	- 5.5	-

Alternatif B: $r = 0.7$, $g = 0.945$, $d = 0.91$

$D_{1999} = 18$, $B = 21.2$

$F_t = F_{t-1} + (F_{t-1} + D_{t-1} - G_t) r/2$, $F_0 = B_0 \cdot 1.1 r$

$A_t = D_t + F_t - G_t$, $B_t = B_{t-1} + A_t$

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
A	4.7	9.6	17.4	30.1	49.9	77.8	109.5
B	11.6	21.2	38.6	68.7	118.6	196.4	305.9
F/G	48	55	53	49	45	39	32
F/D	52	57	56	53	49	43	36
A/G	40	51	48	43	37	29	21
A/D	44	53	51	46	40	32	24

A= konsolide bütçe açığı, B= yıl sonu iç borç stoku, D= faiz dışı harcamalar, F= faiz ödemeleri, G= toplam gelirler. 1998 sonu iç borç stoku = 11613 trilyon TL.

1999 rakamları (IMF'e verilenler): $G_0 = 18.7$, $D_0 = 17$, $B_0 = 20.2$

tır. Aksine enflasyon ortalama % 83.5 olmuş, bütçe açığı 1999'da GSMH'nin % 11'ine çıkmış (IMF'e göre) ve iç borç her yıl muntazam katlanmıştır. Benzer politika ve programların devamı halinde tarih niçin tekrerrür etmesin?

Daha gerçekçi varsayımlar, $r = 0.7$, 1999 için $D = 18$, $B = 21.2$ katrilyon TL., altında Alternatif B hesaplanmıştır. Bu alternatifde 5 yıl sonra (2004'de) bile F/D oranı 1994 (0.34) ve 1996 (0.33) dakinden kötüdür (Tablo 5). Bu daha gerçekçi alternatifde bile devamlı ek gelir gayretini ve giderlerindeki kısıntıyı 5 yıl sürdürmek gibi imkansız varsayımlar vardır. Ancak bu sonuçlar, şimdiye kadar olduğu gibi 3-5 yıllık Türkiye ve Latin Amerika'ya özgü istikrar programları ile bir yere varılamayacağını, sadece rantiyeye çalışan, sanayi ve tarımı öldüren, emeklileri ve esnafı ezen iç borç vargelinein sürdürüleceğini gösterir. Bu itibarla yeni bir yaklaşım gereklidir.

Önce iç borç rakam ve muhasebesindeki gariplikler üzerinde durmak gerekir. (i) Hazinesinin iç borç net hasılatının bir kısmının sarf yeri, bütçe olmayıp, nereye gittiği DPT'nin istatistiklerinde belli değildir. Bunların son 5 yılda (1994-98) cari fiyatlarla toplamı 2261.7 trilyon TL.'dir. (Tablo 1, sarf yeri bütçe dışı borç, S, kalemi) (ii) İç borç anapara ödemelerini esas olarak Hazine yapmakla birlikte,

Maliyenin (konsolide bütçe)de artan tutarlarda (1998'de 1.5 katrilyon TL.) iç borç anapara ödemesi olmuştur (Tablo 1, Konsolide Bütçe, iç borç ödemesi kalemi). Bu ödemeler Hazinesinin iç borç stoku raramlarına yansımamıştır (onların dışındadır). Bu geri ödemelerin hangi içborçlar için yapıldığı anlaşılamamıştır. (iii) Bütçe ve Hazine kayıtlarındaki iç borç faiz ödemeleri nominal faizleri gösterir. Yüksek enflasyon ortamında nominal faizin enflasyon yüzdesine tekabül eden büyük kısmı, faiz olmayıp anapara geri ödemesidir (Faiz ödemesi reel faize tekabül eden kısımdır). Bu suretle bütçe rakamınınin cari/sermaye bölünümü ekonomik anlamını yitirmiş olur.

İç borç sorunu Hazinesinin ve kamu kesiminin Merkez Bankası kredileri yerine kısa vadeli kağıtlarla (tahvil, bono) ticari bankalardan borçlanma usulüne geçmesi nedeniyle doğmuştur. Bu değişikliğin, faizlerde yol açacağı yükseliş nedeniyle, kamu kesimi harcamalarını frenleyip kamu kesimi açığını dolayısıyla enflasyonu azaltacağı iddia edilmişse de bunun tam aksi olmuştur. Nitekim, kamu kesiminin Merkez Bankası kaynaklarını kullandığı 1950'ler ve 1970'lerde yıllık ortalama enflasyon sırasıyla % 10 ve % 33 olmuş iken (fiyat istikrarı dönemi 1960'larda ise yıllık ortalama sadece % 3 idi) 1980'lerde % 47 ve 1990'larda (1990-98) % 79 olmuştur. Aynı zamanda devlet iç

borç ortalama faizi bu değişime paralel olarak 1985'de % 4 iken 1989'da % 14, 1990'da % 20 ve 1998'de % 63 olmuştur (Tablo 4). Tablo 4'den bu değişimin 1985'de başladığı, 1990'da hız kazandığı ve 1993-95 döneminde eşit atlayıp yerleştiği görülmektedir.

Başta ticari bankalara kamu kesimi borçlanması bir pay vermekle (Para piyasasında haksız rekabeti gidermek bahanesiyle) başlayan hareket bugün ticari bankaların tam hakimiyeti altına girmiştir. Daha önce halka TÜFE üstünde % 20 faizle tahvil satan Hazine, ticari bankaların isteği üzerine onlara TÜFE üstünde % 30 faizi 1998 Ağustosunda, piyasalara güven verme bahanesiyle, kabul ediyordu⁽⁶⁾. Artık bu araç sadece Hazine'nin nakit ihtiyacını karşılamak (bankaların Hazineyi fonlaması) için kullanılmıyor, para piyasasında likidite daralınca Açık Piyasa İşlemleri yoluyla Hazine Merkez Bankası aracılığı ile, ticari bankaları da fonluyordu. Bu şekilde karşılıklı fontama devam ederken yüksek enflasyonun artık ebedileşmesi kimsenin umurunda değildi. Dış kredi bulmakta zorlanan ve alınmış uzun vadeli kredileri kullanmak için gayret etmeyen devlet bu araç yoluyla, genellikle kısa ve kısa/orta vadeli dış borçların geri ödenmesini de en pahalı biçimde (% 50'ye varan reel faizlerle) sağlıyordu.

Dış borç konsolidasyonuna

1980'lerin sonunda ve mutlak olarak 1990'ların başında gitmek gerekir iken, sözde dış kredi itibarını sarsmamak için, bu yola gidilmemiş, konsolidasyon faizine nazaran çok daha pahalı olan yeni krediler alınması yeğlenmişti. Ancak 1994'den itibaren devlet artık yeni kredileri yeteri derecede bulamayınca (1994-98 döneminde konsolide bütçenin net dış kredi kullanımı sürekli negati olmuş, yani devlet aldığından fazlasını dışarı ödemiştir. Tablo 1'de net dış kredi kullanımı kalemi), bankaların dışarıdan 1 yıl vadeli % 20'ye varan faizle kredi alıp, bunların TL. karşılıklarını devlete % 50'ye varan reel faizle satması devri başlamıştır.

1990'lara kadar kısa vadeli uluslararası sermaye, büyük giriş ve çıkışlarıyla ekonomik/mali dengeleri altüst etmesi nedeniyle ülkelerin cezbetmekten kaçındığı, gelenleri ulusal politikaları bozmaması için sterilize ettiği bir kalemdi. IMF bu dönemde "stand by"lara kısa vadeli sermaye girişini kısıtlayan hükümler koyardı. 1990'larda uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleşmesi çerçevesinde kısa vadeli sermaye (sıcak para) hareketleri de serbest kaldı ve 1997/98 Uzakdoğu krizini doğurdu. Kore gibi ekonomik ve mali temeli çok sağlam bir ekonomiyi bile çöküntüye uğratabilmesi, sıcak paranın tehlikesini göstermeye yeter de artar. Bu çerçevede Türkiye'nin 1994'den itibaren sıcak para ile

idame-i hayat etmesini ve bunu % 50 reel faizle almasını ve bunu başarı olarak görmesini anlamak mümkün değildir.

Burada açıklığa kavuşmayan bir husus, kamu sektörünün Merkez Bankası (MB) kaynakları yerine ticari bankalardan borçlanmaya dönüşümünü Türkiye'nin kendi isteğiyle mi yoksa uluslararası mali kuruluşların baskısıyla mı; tahkimde, sosyal güvenlik reformunda, özelleştirmede olduğu gibi, gerçekleştirdiğidir. IMF'in genellikle gerçekçi olmayan bir "stan by" a siyasi baskılarla razı olması durumunda veya üye ülke mali müzayaka halinde ise (1997/98 Uzakdoğu krizinde olduğu gibi), ödemeler dengesi ile kambiyo ve dış ticaret rejimlerinde serbesti (liberalization) çerçevesinde uluslararası sermaye hareketlerini kolaylaştırıcı değişimleri (reformları) programa koyduğu görülmektedir. Bu nevi milli egemenliğe aykırı müdahalelerden kurtulmanın yolu, IMF'nin karşısına mali müzayaka haline düşmeden ve sağlam bir ekonomik/mali programla çıkmaktır. Bu halde de olabilecek müdahalelere karşı IMF yönetim kurulunda dost ülkelerin yardimları etkili olur.

Bu girişi yapmamızın nedeni, 1966-68 döneminde IMF ve ödemeler dengesi, konjonktür, Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu gibi şubelerden sorumlu Hazine Genel Müdür Yardımcısı iken, IMF heyeti

üyelerinin "informal" olarak böyle bir değişime tepkimizi öğrenmek istemiş olmalarıdır.

Bu muhavere kısaca şöyle oldu: "Hazine ve kamu sektörünün Merkez Bankası yerine ticari bankalardan kredi alması hem haksız rekabeti önler, hem de para piyasasının gelişmesine yol açar. Bu değişim bütçenin faiz yükünü artırır, ticari bankaların mevcut durumdan şikâyetleri yok, kalkınma açısından önemli olan para piyasası değil, sermaye piyasasını geliştirmek, sonucunda da ancak ekonomik kalkınmayı başardığımızda gelişme olacağı otoritelerin görüşüdür.⁽⁷⁾ Bu değişim kamu sektörünün kredi talebini kısarak enflasyonu düşürür. Bizim enflasyon diye bir sorunumuz yok. Merkez Bankası kredileri ve emisyon esasen fiyat istikrarını bozmayacak biçimde artıyor. IMF heyeti bu isteğini üst makamlar nezdinde de takip etmedi ve konu kapanmış oldu.

Bilindiği üzere Hazinesinin ticari bankalar kanalıyla para piyasasından aşırı borçlanması "crowding-out" etkisi nedeniyle reel faiz haddini aşırı yükseltir. Bu ise hem bütçe üzerine aşırı faiz yükü nedeniyle kamu hizmetlerinin yapılmasını güçleştirmiş ve önlemiş, hem de üretken sektörlerde üretim ve yatırımları kösteklemiş, ticari bankaların en büyük müşterisi devlet olduğu için ekonomik sektörlere kredi hacmini azaltmış ve ticari kredi faiz-

lerini fahiş derecede yükseltmiş (banka kredisiyle çok kısa vade dışında çalışan firmaların ve kişilerin iflasını garantilemiş) ve Hazine bono ve tahvilleri en iyi yatırım aracı haline geldiği için sermaye piyasasının gelişmesini önlemiştir. İlave olarak yarattığı yüksek enflasyon, gelir ve kaynak dağılımını bozan tasarruf/yatırım yerine tüketim ve üretken yatırım yerine spekülâtif, döviz ve emlak yatırımlarını teşvik eden, dış kredi itibarını azaltan, ekonomi ve mali piyasalarda istikrarsızlık ve belirsizliğe (uncertainty) yol açarak üretim ve yatırımı azaltan, teşebbüslerin, çiftçi ve esnafın doğru maliyet ve kâr-zarar hesabı yapmalarını çok güçleştiren veya önleyen vb. gibi pek çok olumsuz etkilere yol açmıştır.

Gelişmiş ülkelerin hiçbirinde yıllardır kronik değil, enflasyonun hiç olmaması boşuna değildir. Gelişmiş Batılı örnek aldığı iddiasında olan Türkiye neden bu konuda hiç ders almaz.⁽⁶⁾ Enflasyon konusundaki aşağıdaki masallar Türkiye'de sık sık söylenir. Enflasyonu istesek hemen durdururuz, ama o zaman çok işsizlik olur. Sanki her 2-3 yılda bir dış baskılarla 3 yıllık uydurma istikrar programları yapıp, kerhen kemer sıkıp her seferinde maaş ve ücretleri ezip, 300-500 bin işçiyi kapı önüne koyup, onbinlerce iflaslara sebep olanlar, onlar değil! (son 30 yıldır Türkiye'nin 20'ye yakın bu nevi başarısız ama acııcı istikrar programı paketi hazırladığı

söylenir). Bir diğer masal, "biz üretimi azaltarak değil, arttırarak, talebi kısmadan enflasyonu yeneceğiz", sözüdür; cevaben "bunun lafını edeceğine 30 yıldır neden yapmadın, yoksa nasıl yapılacağını bilmiyor musun?" denmez mi? Enflasyonla taksitle, uzun vadeli mücadele edilmez; kısa vadeli şok program dışında çözüm yoktur. 3-5 yıla yayılı tedrici istikrar programlarından hiçbirisi başarı kazanmış değildir.⁽⁹⁾

Türkiye'nin iç borç, bütçe açığı, yüksek faiz ve enflasyon sorununu çözecek, üretim, yatırım ve kalkınmayı hızlandıracak ve bu suretle verimli istihdamı (gainful employment) arttıracak tek yol, 1 yıl, en fazla 1.5 yıl içinde enflasyonu yok etme amacını güden istikrar programıdır. Programın (i) bütçe harcamaları ve yolsuzluklar, (ii) gelirler, vergi kaybı ve teşvikler, (iii) iç borç itfası olmak üzere üç unsuru vardır.

Kamu harcamalarında lüks, varlık içinde yokluk hakimdir. İsrâf, lüks harcamalar ve ihale yolsuzluklarında trilyonlar uçarken, maaş, ücret ve kamu hizmet birimlerinin en zaruri cari giderleri ve en zaruri yatırımlarda kuruş hesabı yapılmaktadır. Alışıl gelmiş tasarruf tedbirleriyle bu varlık içinde yokluk tablosu her zaman olduğu gibi daha da kötüleşecektir. Bu babda durumum gerçekten düzeltici (bozucu değil) yeni tasarruf tedbirleri almakla birlikte, TBMM'nin inceleme, so-

ruşturma ve icra konusunda tam yetkili bir yolsuzluk ve israfı önleme komisyonu kurması çok yararlı olabilir. Bu komisyon ele aldığı konularda (a) gereğinde ödeneği iptal, harcamayı durdurma, (b) lüzumsuz oto, lojman ve sair demirbaşların satılmasına karar verme, (c) sorumlu ve suçluları derhal mahkemeye verme vb. yetkilere sahip olmalıdır. Ayrıca Özal devrinden itibaren itibar ve maaş kaybına uğrayan müfettiş, maliye hesap uzmanlarının eski itibar ve maaşlarına ve siyasi baskılardan uzak çalışmalarını sağlayacak bir düzene kavuşmaları sağlanmalıdır.

Gerçek vergi reformu yapılarak, ⁽¹⁰⁾ vergi istisna ve muafiyetlerinin tümü, geçici süre için kaldırılmalı, ⁽¹¹⁾ fatura ve kayıt düzenini tesis için (a) faturanın satışın başında kesilmesi (şimdiki gibi 10 gün içinde değil) şartı konmalı ve fatura, KDV fişi şermeme usulsüzlük değil, vergi kaçakçılığı sayılmalı ve ona göre ceza düzenlenmeli, (c) Mali Miladın ürkütücü "nereden buldun" sorusu yerine ⁽¹²⁾ mükellefler, yakınları ve yaşam standartları yüksek olanlar 3 yılda bir (sonuncular her yıl) servet beyanı vermekle mükellef olmalı, (d) kayıt dışı hiçbir işyeri ve işçi kalmaması için gerekli denetim düzeni kurulmalı (e) Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanlar Kurulu Başkanlığına bağlı Mali Polis Teşkilatı kurulmalı (f) Zamanla gelir ve KDV vergileri yaygınlaştığı ölçüde vergi nisbetleri indirilmelidir.

Hazinenin Maliyeden ayrılarak Başkanlığına bağlanması, hem enflasyonla ve banka yolsuzluklarıyla mücadele edebilecek Maliye Bakanlığını güçsüz kılmış ve bu konuları fiilen sahihsiz bırakmış, hem de Başbakanı icabında yanlış projelere ⁽¹³⁾ hesapsız sarfetme gücü vererek mali disiplini bozmuştur. Hazinesinin Maliyeye bağlanarak, Maliyenin hakettiği eski gücüne kavuşması, yukarıdaki harcama ve gelir reformlarının başarısı için şarttır.

Devlet harcama ve gelirlerinde sözü edilen reformlar yapıp, mali disiplin ve bütçenin özündeki denge (faiz dışı fazla, azalan bütçe açığı gibi) sağlanınca, vatandaşların da desteğini almaya özen gösterecek, iç borç itfa planına sıra gelir.

Daha önce belirtildiği üzere, nominal faiz ödemesi, reel faize tekabül eden kısmı hariç, ana para ödemesi, sermaye transferi demektir. Bu itibarla devlet iç borç servisinde, reel faiz ödemelerini sağlam kaynaklardan (vergi geliri gibi) sağlamak durumunda ise de, anapara ödemelerini emisyonla karşılayabilir ve karşılamalıdır. Çünkü burada söz konusu kamudan özele sermaye transferidir. Sermayedar da geri aldığı anapasını yeni yatırıma tahsis etmek durumundadır. (Devlet bunu geri ödedi diye tüketime harcama sözkonusu değildir; sermayeden yemek isteyen bunu daha önce de yapabilir.) Eğer Özal sayesinde Türkiye dolar-

sallaşmaya (dollarization) girmemiş olsaydı⁽¹⁴⁾ iş daha kolaydı. Özal'ın kambiyo reformu nedeniyle durum vahim ama ümitsiz değildir. Para basarak iç borç itfası halinde servetler dövize kaçabilir ama çaresi vardır.

Faiz dışı fazla yaratmada fazla zorlanmayan bütçenin (1998'de 1.9 katrilyon TL. faiz dışı fazla, Tablo 1) iç borç itfa yılında reel faiz ödemeleri için sağlam kaynak bulması sorun olmayacaktır. Gelir ve harcama reformları yapıp, bütçenin bundan sonra denkleştirileceği kanıtlarıyla ortaya çıkınca, iç borç itfa operasyonu sona erdikten sonra enflasyonun sınırlanıp, istikrarlı para dönemine geçileceği açıklanarak kamuoyunun desteğinin alınmasına çalışılması önemlidir. Bu çerçevede rantiyeye ve bankalara artık % 20-50 reel faiz devrinin sona ereceği, şimdiye kadar kazandıkları ile yetinip, ekonominin düze çıkması için paniğe kapılmayıp rasyonel ve vatanperverane davranmaları telkin edilebilir.

Geri ödenen iç borç anaparalarının yönelebilecekleri alanların başlıcaları emlak, hisse senetleri, banka vadeli mevduat ve yatırım fonları ile dövizdir. Son bir iki yıldır durgunluk içinde olan emlak piyasasının bu suretle canlanması olumlu sayılmalıdır. Hisse senetlerine ve bankalara yönelecek fon akışı, hem faizlerin düşmesine, hem de bankaların Hazineye borç

verme yerine normal işlevlerine (ticari ve sınai kredileri arttırma) dönmelerine yolaçarak ekonominin ve kalkınmanın normal rayına oturmasına yol açar.

Dövize yönelecek iç borç itfa bedelleri paniğe yol açar ve döviz kurunu sabit tutmak amacıyla Merkez Bankası döviz rezervlerini harcamak yoluna giderse, bütün operasyon tehlikeye girer ve ekonomik dengeler altüst olur. 1994 krizinden önce devalüasyonu engellemek için Merkez Bankasının 4.5 milyar dolar rezervi israf ettiği ve sonunda krize girildiği unutulmamalıdır. Bu itibarla geçiş döneminde döviz kurunun serbest bırakılacağı ve Merkez Bankasının hiçbir müdahalesi olmayacağı açıklanmalı ve buna devlet uymalıdır. Devletin zaruri döviz harcamaları, tesbit edilecek yeni gerçekçi kur üzerinden Merkez Bankasınca karşılanabilir. Ama esas olan kamu sektörünün geçiş döneminde her türlü döviz içeren harcamalarda azami tasarrufa gitmesidir.

Serbest kalan döviz piyasasında her şeye rağmen başlangıçta kurun çok yükselmesi normaldir, bundan ekonomiyi yönetenlerin paniğe kapılmamaları ve politika ve tutumlarını kararlılıkla sürdürmeleri hayati önemdedir. Özellikle, genellikle "bıyıklı" yabancılara ve uluslararası spekülörlere ait sıcak para (hot money) dışarı kaçmak isteyecektir. Bu nevi kısa vadeli sermayeye Türkiye'nin artık gereksinimi ol-

mayacağı için bu kaçış engellenmemelidir.

Nitekim, 1998'de "Mali Milâd"ı müteakip Türkiye'den 8-15 milyar dolar sıcak paranın kaçtığı ifade edilmiştir. Bu kaçış şimdi ancak yüksek kur üzerinden olacağı için zararı daha az olacaktır. Diğer yandan sıcak para nedeniyle suni olarak düşük olan kurun (overvalued TL.) yükselmesi, ihracat ile turizmi ve ithal ikame sektörlerini teşvik edecektir. Diğer yandan başlangıçta çok yükselen döviz kuru dövize kaçışı ve mal-hizmet ihalatını frenleyecektir. Bu çerçevede "bıyıklı" yabancılara ait sıcak paranın bir kısmı dışarıda daha yüksek nema bulamayacağı için, yükselen kur nedeniyle Türkiye'de kalmayı yeğleyebilir. Döviz piyasasındaki bu dalgalanmanın, otoriter kararlı davranıldığı takdirde, belli süre sonra durması ve gerçekçi döviz kurunda sabitleşmesi normaldir.

Bu operasyonun ilk 6-12 ayında, ekonomide yaratılan şok, döviz kurundaki ve para arzındaki artış nedeniyle iç fiyatlarda yükselme normaldir. Ancak zorunlu mevduat karşılıklarını maksimuma yükselterek, kamu kesiminde finansman fazlası yaratarak para arzındaki artış frenlenebilir ve frenlenmelidir. Bu şok tedavisi nedeniyle ortaya çıkabilecek enflasyonun nisbeti ve süresi kısılabileceği ölçüde, istikrarlı normal döneme geçiş hızlanacaktır. Burada ortaya çıkabilecek yük-

sek enflasyonun, nisbeti % 100'e yaklaşan enflasyonla yıllardır yaşamış Türkiye'deki son enflasyon yılında olacağı için, fazla şikayet konusunu olmaması (rantiye hariç) beklenir.

İstikrarlı döneme geçildikten sonra da bütçe dengesi, kamu kesimi açıkları, emisyon ve Merkez Bankası kredilerindeki yıllık artışlar gibi konular, Almanya gibi sağlam para politikasını devamlı sürdüren ülkelerin usul, yaptırım ve yasal hükümleri örnek alınarak sağlam esaslara bağlanmalı, anayasaya yasaklayıcı hükümler (bu usul ve hükümlere uymayanların anayasayı ihlal suçu işlemiş olacakları belirtilerek) konulmalıdır.

Bundan sonra kamu sektörünün Merkez Bankası dışındaki bankalardan borçlanmasına son verilmelidir. Kamu sektörü arada beliren finansman ihtiyaçlarını kısa vadeli Merkez Bankası kredileri ile karşılamalıdır. Aslında kamu sektörünün açık vermektен vazgeçip fazla vermesi şarttır. Çünkü kamu açıklarının (negatif tasarruf), "crowding-out" ve "Feldstein-Horioka" etkileri nedeniyle de ülkedeki tasarruf ve yatırımların azalmasına ve dolayısıyla milli gelir ve istihdam artışının azalmasına yol açtığı; buna karşın bütçe fazlası ve kamu tasarruflarının ters etki yapıp, milli gelir ve istihdam artışını hızlandırdığı çok sayıda ülkenin 20 yıllık makro ekonomi istatistiklerine dayanarak

tesbit edilmiştir.⁽¹⁵⁾

DİPNOTLARI

1- Aksî belirtilmedikçe rakamlar (GSMH'ya oranı %) ifade eder.

2- DPT, Konjonktür Değerlendirme Raporu, Eylül 1997, s. 35; Temmuz 1998, s. 53.

3- Mahfi Eğilmez, Radikal, 5 Ocak 1999, s. 13.

4- Aslında bu oran da enflasyon oranına yakın veya düşük olacaktır. (1992-98 ortalama enflasyon oranı (π) % 83.5 idi.) Devletin yine deprem fonlarını, kamu bankaları ile KİT'lerin nakit fazlalarını düşük faizle kullanacağını varsaymak yanlış olmaz.

5- Ayrıca faiz yüzdesinin 1990'larda olduğu gibi zaman içinde yükselmesi, yani % 70'in üstüne çıkması beklenir.

6- Erdal Sağlam, Hürriyet, 19 Ağustos 1998, s. 8.

7- Bugün bile 15 milyon nüfuslu Yunanistan'ın Atina borsasının hacmi İMKB'ninkinin 20 veya 30 misli olduğu (kısa zaman önce bu rakam basında çıktı) nazara alınırsa dediğimiz iyi anlaşılır.

8- Gelişmiş ülkelerin bazıları 1970'lerde 3-5 yıl Phillips eğrisi (ücret veya fiyat enflasyonu karşılığında istihdamı artırma) safsatasına kapılıp, enflasyona yenik düşmüşlerse de bu yanıştan bir daha hiç denememek üzere, dönmüşlerdir.

9- İstikrar programları ve IMF ayrıca ele alınması gereken bir konudur.

10- Bu konu ayrıca detaylı olarak ele almaya değerdir.

11- Daha sonra da en zorunluları, ölçülmüş fayda/külfet oranı kesinlikle çok yüksek olanlarının ipkasına izin verilmelidir.

12- Mali Milad'ın mal ve hizmet hareketleri yerine banka işlemlerine ağırlık vermesi ve belli hallerde eski yılların hesaplarının incelenmeyeceği sözünü vermesi bizce yanıştı. Ayrıca kazançlarını yasal olmayan yoldan elde edenler ve mükellef yakınları

yaşam standartları ve mecbur edilecekleri servet beyanları ile vergilendirilebilir.

13- Özerk bir araştırma/planlama kurumu niteliğindeki DPT'nin Özal tarafından bürokratik ve güçsüz bir yapıya büründürülmesi, yanlış projelere ve sakat ekonomi politikalarına meydanı boş bırakmıştır.

14- Yabancı paraların milli para gibi tedavülde olması eski sömürgelerde, açık ekonomi ve şehirlerde, petrol şeyhliklerinde eskiden beri normaldi. Buna 1980'lerde Latin Amerika ve Türkiye, 1990'larda da eski sosyalist ülkeler eklendi. Bu sonuncuların hepsinde milli para kronik yüksek enflasyon yüzünden serveti muhafaza ve hesapbirimi olma işlevlerini yitirmiş durumdaydı. Bu ülkelerin bir kısmı kendi bağımsız Merkez Bankalarını doğru dürüst idare etmekten aciz olduklarını kabullenerek ve bağımsız para politikasının avnatajlarından vazgeçerek (para arzını ayarlayarak iç ekonomik istikrarı ve gelişmeyi sağlamak, "monetizasyon" avantajları, vb.) para kurulu (currency board) sistemine geçtiler, yani kendi paralarını bir yabancı paraya doğrudan (bire bir) bağladılar. Eski sömürgelerden ve parası "pula"yı Güney Afrika "rand"ına 1-1 bağlamış 1 milyon nüfuslu Botswana Cumhuriyeti, "currency board"dan çıkıp kendi müstakil Merkez Bankasını kurup sağlam para ve ekonomiye kavuşurken, para kurulunu kabul eden orta ve büyük ekonomilerin aczi dikkate değer. Aslında Türkiye ve Rusya gibi dövizleri resmen tedavülde tutan, iki cami arasında binamaz ülkelerin durumu daha gariptir: Para kuruluna girseler, ülkelerinde tedavülde olan döviz banknotları için ilgili merkez bankasından yıllık faiz isteyebilirler; ayrıca tedavüldeki ve banka hesaplarındaki dövizler nedeniyle ulusal para politikaları etki ve avantajlarını kaybetmiş durumdadır. Özendiğimiz Batı ülkelerinin hiçbirinde, değil yabancı paraların serbest tedavülüne, ülke içinde döviz mevduat hesabı açılmasına bile izin verilmez. O halde, Özal bu çok beğenilen kambiyo reformunu yaparken hangi ülkeyi örnek aldı sorusu açıktadır.

15- Hüsnü Kızılyalı, "Economics of Transition", Ashgate, 1998, Chapters 20-22.

Bankacılık

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Bankacılık Sektöründen Haberler

Kentbank'ta Müdür Değişti

Kentbank'ta Murahhas üye olarak atanan Cevdet Erkanlı'dan boşalan Genel Müdürlük görevine, vekaleten Hilmi Yazan getirildi. Kentbank'dan yapılan açıklamada, 23 Aralık 1997 tarihinden bu yana Genel Müdür ve Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yapan Cevdet Erkanlı'nın, bankanın Yönetim Kurulu Murahhas üyeliğine getirildiği bildirildi. Genel Müdürlüğe vekaleten atanan bankanın Murahhas üyesi ve Yönetim Kurulu Üyesi Hilmi Yazan'ın bankacılık kariyerinde 19 yıllık tecrübeye sahip bulunduğu kaydedildi.

Denizbank Şube Atağında

Denizbank yeni şubeler açmaya devam ediyor. Denizbank, Ataköy 4. kıyıdaki şubelerini hizmete açtı. Bankanın açılış törenine Zorlu Holding Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Nazif Zorlu, Denizbank Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Metin Çağlar, Genel Müdür Hakan Ateş ile diğer üst düzey banka yetkilileri katıldı. Genel Müdür Ateş, Denizbank'ın SSK primi, İSKİ, Tedaş, Türk Telekom tahsilatlarının yanısıra Türkiye genelinde vergi tahsilatı yapmaya yetkili 25 bankadan biri olduğunu söyledi.

Koçbank Şanlıurfa'da Şube Açtı

Koçbank 73'ncü şubesini, Şanlıurfa'da hizmete açtı. Koçbank'ın Atatürk Bulvarı'ndaki şubesinin açılışını yapan Vali Şehabettin Harput, Türkiye'nin kalkınmasında önemli hizmetleri olan Koç Holding'in, GAP Bölgesi'nin de kalkınmasında ve gelişmesinde çok büyük payı olacağını söyledi. Koçbank'ın, Şanlıurfa'da şube açmasından son derece mutluluk duyduklarını belirten Harput., "Şubenin, GAP'ın merkezi Şanlıurfa'ya hayırlı olmasını diliyorum" dedi.

Vakıfbank Sermaya Artırıyor

Bakanlar Kurulu, Vakıflar Bankası'nın sermayesinin 140 trilyon liraya çıkarılmasını kararlaştırdı. Vakıflar Bankası'nın sermayesi, son olarak 29 Ocak 1999 tarihli kararname ile 100 trilyon liraya çıkarılmıştı. Bakanlar Kurulu'nun, Vakıfbank'ın sermayesinin artırılmasıyla ilgili kararı, Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Akbank'a Tek Kalemde 400 Milyon Dolar Kredi

Akbank, West Deutsche Bank üzerinden gerçekleştirdiği varlığı dayalı menkul kıymet borçlanmasıyla bir kalemde 400 milyon dolar kredi aldı. Akbank Genel Müdürü Özen Göksel, "Türk bankacılık tarihinin en yüklü ve en uzun vadeli kredisini aldık" dedi.

Akbank Türk bankacılık sektöründe bir ilke imza attı ve uluslararası piyasalardan tek kalemde 400 milyon dolar kredi aldı. Akbank Genel Müdürü Özen Göksel, bunun Türk bankacılık tarihinde bir defada sağlanan en uzun vadeli ve en büyük dış kredi olduğunu söyledi.

Alman West Deutsche Bank tarafından yüklenilen 400 milyon dolarlık dış krediye ilişkin anlaşmanın Düsseldorf'ta imzalandığını belirten Göksel, konuyla ilgili İstanbul'da düzenlenen basın toplantısında, şu açıklamayı yaptı:

"Varlığa dayalı menkul kıymet yoluyla alınan 400 milyon dolar dış kredinin vadesi, bir yılı ödemesiz beş yıl. Kredinin faiz oranı da libor artı 3. Libor oranının 5.5 civarı olduğu düşünülürse, kredinin faizi % 8.5 civarında çıkar. Bugün bankaların % 12-13, hatta çok yüksek oranlarda piyasadan dolar topladığı dikkate alındığında, bizim faizimizin oldukça hesaplı olduğu anlaşılır. Söz konusu borçlanma, Türkiye'nin bu yıl en düşük faizli dış kredisi oldu. Türkiye riskiyle bağlantılı faiz oranının oldukça altında bir oranla kredi temin eden Akbank'ın bu başarısı, uluslararası piyasalarda Akbank'a duyulan güvenin de göstergesidir."

Finansbank'ın Kârı 44.1 Trilyon

Finansbank yılın ilk 9 ayında 44 trilyon 146 milyar 754 milyon liralık net kâr

sağladı. Finansbank'dan İMKB'ye gönderilen bağımsız denetimden geçmemiş gelir tablosuna göre, geçen yılın aynı dönemine göre net kârdaki artış oranı % 83.9 oldu.

Sümerbank'a Yeni Atama

Sümerbank'ın kurumsal bankacılıktan sorumlu Genel Müdür Yardımcılığı'na Besim Yıldız atandı. Marmara Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü mezunu olan Besim Yıldız daha önce, Osmanlı Bankası Altınbakkal Şubesi ile Tekstilbank Bakırköy Şubesinde pazarlama yönetmenliği, Halk Bankası Karaköy Şubesi'nde müdür yardımcılığı ve Sümerbank Kartal şube müdürlüğü yapmıştı.

Etibank'ın Sermayesi 25.4 Trilyon

Etibank, sermayesini 15 trilyon liradan 25.4 trilyon liraya yükseltti. Etibank'ın sermaye artırımına ilişkin ana sözleşme değişikliği hakkındaki olağanüstü genel kurul 15 Kasım Pazartesi günü şirket genel merkezinde yapıldı. Artırılan 10 trilyon 400 milyar lira tutarındaki sermayenin 6 trilyon 50 milyar lirası nakden, bakiye 4 trilyon 350 milyar lirası da yeniden değerlendirme değer artış fonundan karşılandı. Bankanın yeni sermayesini ortakları arasında % 99.42 Medya-Sabah Holding, % 0.51 Dinç Bilgin, % 0.07 diğer hissedarlar yer alıyor.

İngiltere Bankalar Birliği Başkanı, Akbank'a Danışman

Sabancı Grubu'na bağlı Akbank'ın Yönetim Kurulu danışmanlığına, İngiltere Bankalar Birliği Başkanı Andrew Buxton getirildi. 1993-1999 yılları arasında, İngiltere'nin ikinci büyük bankası Barclays Bank'ın Yönetim Kurulu Başkanı olan Andrew Buxton, Akbank Yönetim Kurulu Danışmanlığı'nın yanısıra, Londra'daki Sabancı Bank'a da danışmanlık hizmeti verecek.

Buxton'un Sabancı Grubuna katılımıyla ilgili bir açıklama yapan Akbank Yönetim Kurulu Başkanı Erol Sabancı, "Uzun zamandan beri yakın arkadaşım olan Buxton'a Barclays'den emekli olduktan sonra böyle bir teklif götürdüm ve kabul etti. Çok yönlü bilgi birikimi olan Buxton'un bankacılığın duayeni olduğunu ifade eden Sabancı "Tüm dünyada bankacılık sektörünün hızlı değişim gösterdiği bir dönemde, bankacılık konusunda engin birikimi bulunan Andrew Buxton'un bankamızın gelişiminde rol almasından memnuniyet duymaktayız. Eminim ki, Andrew Buxton önemli kariyeri, farklı bilgi birikimi ve tecrübesiyle Akbank'ın uluslararası bankacılık faaliyetlerine ve gelişimine yeni bir boyut getirecektir dedi."

İngiltere Merkez Bankası Yönetim Kurulu Üyeliği ve İngiltere Bankalar Birliği Başkanlığı görevlerini de yürüten Buxton Akbank'ın danışmanlığını Londra'dan yürütecek. 1939 yılında doğan Andrew Buxton 1963 yılında İngiltere'nin ikinci büyük bankası Barclays Bank'a girdi. 1981 yılında Bankanın kurumsal Bankacılık Başkanı olan Buxton, 1992 yılında Genel Müdürlüğe 1993 yılında ise Yönetim Kurulu Başkanlığına yükseldi. Buxton 1999 yılında emekliye ayrıldı.

İngiltere Merkez Bankası Yönetim Kurulu üyesi ve İngiltere Bankalar Birliği Başkanı da olan Buxton, İngiltere ve dışında birçok firmanın yönetim kurulunda da yer alıyor. Buxton, "Imperial College of Science and Medicine" Guvenorüdür. Buxton evli ve iki çocuk sahibi.

Eximbank 150 Milyon Dolar Topladı

Türk Eximbank'ı, 150 milyon dolarlık 3 yıl vadeli tahvil ihraç etti. Eximbank'tan yapılan açıklamada, Eximbank'a, Uluslararası derecelendirme kuruluşları Standard and Poor's ve Moody's tarafından Hazine Müsteşarlığı ile aynı derecelendirme notu verildiği hatırlatılarak, ihraç edilen tahvillerin ABD ile Avrupalı yatırımcılar tarafından yoğun ilgi gördüğü bildirildi. Tahvillerden elde edilecek gelirin, Kasım ayı sonunda Eximbank hesaplarına gireceği ve ihracat kredilerine kanalize edileceği kaydedildi. Açıklamada, dün gerçekleştirilen tahvil ihracının son iki yıllık süre içinde bir Türk bankası tarafından gerçekleştirilen ilk tahvil ihraçı olduğu kaydedildi.

Devlet Bankası Çalışanlarına 'Bankacılık Tazminatı' Geliyor

Devlet Bakanı Sadi Somuncuoğlu, kamu bankaları ile özel banka çalışanları arasındaki ücret dengesizliğini azaltabilmek amacıyla bir yasa taslağı hazırladı. Hükümete sunulan yasa taslağı, kamu kesiminde bankacılık faaliyetinde bulunan, 1, 2 ve 3 sayılı cetvellere tabi personele, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda belirlenen en yüksek devlet memur aylığının ek gösterge dahil brüt ücret tutarının % 200'ünü geçmemek üzere, banka yönetim kurullarınca belirlenecek miktar ve esaslara göre, her ay "bankacılık tazminatı" ödenmesi öngörülüyor. Özel bankalarda genel müdürlerin maaşlarının 3-4 milyar liradan başladığını, hatta bazı bankalarda şube müdürlerinin maaşlarının bile bu düzeylere ulaştığını anlatan Somuncuoğlu, şunları söyledi: "Kamu bankalarında ise genel müdür ve yardımcılarının maaşları, 350-500 milyon lira olarak ödenmektedir. Trilyonlarca liralık sorumluluğu üstlenen kamu banka personeline, özel bankalar kadar olmasa bile, insanca yaşayabileceği, makul seviyede bir ücretin ödenmesi mecburiyeti vardır."

Bankaların Batık Kredileri

Banka ve özel finans kurumlarının batık kredileri Eylül ayında gerilerken, bunda gıda sektöründeki batık kredilerin büyük bölümünün tahsil edilmesinin etkili olduğu belirlendi. Buna karşılık, tekstil sektöründe her 100 liralık kredinin 20 lirası batık durumda bulunuyor.

Merkez Bankası'nın kredi veya risklerinin toplamı 3 milyar lira ve üzerinde bulunan ticaret siciline kayıtlı faal firmaların bankalar ve özel finans kuruluşlarından kullandıkları nakit kredileri dikkate alarak hazırladığı firma bazlı kredilere ilişkin verileri göre, batık kredi miktarı Eylül ayında bir önceki aya göre 126.5 trilyon lira azalarak 1 katrilyon 346.2 trilyon liraya geriledi. Bu rakam aynı tarihte 15 katrilyon 931.3 trilyon lira olan kullanılan toplam nakit kredilerin % 8.5'ini oluşturdu. Ağustos ayında batık krediler, toplam toplam nakit krediler içinde % 9.9'luk bir büyüklük oluşturmuştu.

Batık kredilerde yaşanan gerilemede, gıda ve meşrubat sektöründeki batık kredilerin büyük bölümünün tahsil edilmesinin etkili olduğu belirlendi. Bu sektördeki batık kredilerin Ağustos'ta 363 trilyon lira olan tutarı, Eylül ayında 180.3 trilyon liraya geriledi. Böylece, gıda ve meşrubat sektöründeki batık kredilerin sektörün kullandığı nakit kredilere oranı % 22.4'den % 9.2'ye indi.

Bankalar ve özel finans kuruluşları en fazla batık kredi sorununu tekstil sektörüne kullandırdıkları kredilerde yaşıyorlar. 1 katrilyon 434.3 trilyon liralık nakit kredi kullandıran tekstil sektöründeki batık kredi miktarı 491.2 trilyon lira düzeyinde bulunuyor. Batık kredilerin % 36.5'ini taşıyan tekstil sektörünün kullandığı her 100 liralık krediden 20.2 lirasının daha sonra batık hale geldiği belirlendi.

Toprakbank'a 70 Milyon Dolar Kredi

Toprakbank, 70 milyon dolarlık yeni bir sendikasyon kredisi sağladı. Toprakbank'a sendikasyon kredisi sağlayan bankalar arasında American Express Bank, The Bank of Tokyo-Mitsubishi, Dresdner Bank Luxemburg ve Standard Chartered Bank bulunuyor. Toprakbank'tan yapılan açıklamada, başlangıçta 40 milyon dolarla çıkılan kredinin, gelen yoğun talep üzerine 70 milyon dolara çıkarıldığı belirtildi. Londra'da imzalanan anlaşmayla, 70 milyon dolar kredinin libor artı % 0.85 yıllık faizle sağlandığı kaydedildi.

HSBC Bank Bireyselle Giriyor

Türkiye'de faaliyet göstermeye başladığı 1990 yılından bu yana kurumsal bankacılığa ağırlık veren HSBC Bank, 2000 yılından itibaren bireysel bankacılık çalışmalarını da hızlandırarak, bireysel şube sayısını 7'ye çıkaracak. HSBC

Bank'tan yapılan açıklamada, ikisi Aralık ayında hizmete girecek şubelerin sayısının artırılmasıyla TL. ve döviz bazında repo ve mevduat, hazine bonusu alım-satımı, döviz alım-satım işlemlerinin yapılacağı bildirildi.

Bank Kapital'in Bilgi Hizmeti

Bank Kapital, internet sayfasında "On Line Bilgi" ve "Finansal Hesaplama" hizmeti sunmaya başladı. Türkiye'de ilk kez uygulanan On Line Bilgi ve Finansal Hesaplama hizmetlerinden Bank Kapital müşterilerinin yanısıra, müşteri olmayanlarda şifre girmeksizin yararlanabilecek. Bank Kapital'in internet sayfasında sunduğu On Line Bilgi servisinde, repo, yatırım fonu, bono, faiz oranlarına ilişkin bilgi alınabilecek.

Müşteri Odaklı Bankacılık

Yapı Kredi Bankası eski Genel Müdürü Burhan Karaçam, 1980 sonrası Türkiye'de bireysel bankacılığın hızlı bir gelişim gösterdiğini belirterek, milenyum çağına girerken artık ürün odaklı değil, müşteri odaklı bankacılık düzenlemelerinin gerekli olduğunu söyledi. Karaçam, Management Centre Türkiye tarafından düzenlenen Bankacılık 99 Konferansı'nın açılış oturumunda, Türkiye'de bireysel bankacılığın gelişimini anlattı. Karaçam, 1970'li yıllarda son derece kısıtlı bir yapı içinde olan Türk bankacılığının 1980'den sonra Türkiye'nin dışı açılımla birlikte gelişmeye başladığını ifade ederek, 1990'lara kadar mevzuatı aşmakta oldukça zorlandıklarını söyledi.

*Banka ve Ekonomik Yorumlar
Dergisi Olarak;
Yeni Yılınızı Kutlar,
Başarıları ve Sevinçleri Bir Arada
Yaşayacağımız, Mutlu Bir Yıl Dileriz.*

Görüşler

Yrd. Doç. Dr. ZEYNEP ARIKAN

Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, Mali Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Deprem Vergisi

Bir ülkede belli bir dönemde uygulanan vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin bütününden oluşan organik yapıya "vergi sistemi" denir. Ülkelerin vergi sistemleri siyasi, ekonomik, hukuki ve sosyal yapılarına göre değişik şekiller almaktadır⁽¹⁾.

Türkiye Ekonomisi dönem dönem ekonomik kriz, doğal afet, tehlikeli salgın hastalıklar ve terör gibi olağanüstü olaylara sahne olmuştur. Yaşanan bu olaylar ekonomik sistemin şekillenmesinde ve gelişmesinde önemli bir yer işgal etmiştir. Vergi sistemi de bu ekonomik sistemin bir parçası olduğundan bu olaylardan etkilenmiştir.

İmparatorluk döneminden bu yana vergi sistemi şekillenirken ve vergilendirme yetkisi kullanılırken böyle olağanüstü dönemler bir kriter olmuştur. Örneğin; 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı bir tarım ülkesi olan Türkiye'yi olumsuz etkilediğinden vergi sistemi de bu olumsuzluktan etkilenmiş ve yeni bir yön kazanmıştır. Ekonomik bunalım nedeniyle mevcut vergilere zamlar yapılmış, Buhran Vergisi, Muvazene Vergisi, Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi gibi vergiler getirilmiştir. 1931 yılında İktisadi Buhran Vergisi yürürlüğe konulmuş ve daha sonra geçici bir vergi olmaktan çıkarılmıştır. 1942 yılında Varlık Vergisi adı altında

yarı servet yarı kazanç vergisi niteliğinde olağanüstü bir vergi alınmıştır.

Bütün bu vergiler ilmi ve rasyonel esaslardan yoksun olup, sadece mali zorunluluklar sebebiyle ortaya çıkmışlardır. Belirli bir mali politikaya dayanmadıklarından, sadece o dönemin ihtiyaçlarına cevap vermiş, sistemi karmaşık bir hale sokmuştur. Sonuçta Türk Vergi Sistemi modern görüşlere ve vergileme tekniğine aykırı karışık bir vergiler manzumesi haline gelmiştir⁽²⁾.

1994 yılında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle de Net Aktif Vergisi, Ekonomik Denge Vergisi gibi vergiler girmiş ve belli bir süre uygulanmıştır.

1999 yılında yaşadığımız deprem felaketi sonucu Deprem Vergisi adı altında bir vergi alınması düşünülmüş ancak vergiye karşı tepkiler gündeme gelmiştir.

Deprem vergisi konusunda hükümetin hazırladığı yasa taslağı bazı değişikliklere uğradıktan sonra TBMM Bütçe ve Plan Komisyonu tarafından kabul edilmiştir.

Deprem Vergisi olarak adlandırılan bu vergi gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinden, cep telefonu, araç ve gayrimenkul sahiplerinden, akaryakıt tüketiminden alınması düşünülen bir vergidir. Vergi; bir ölçüde servet, bir ölçüde gelir ve bir ölçüde harcama vergisi niteliğindedir. Deprem vergisi kapsamında şu vergiler yer almaktadır;

– Gelir vergisi mükelleflerin 1998 matrahı üzerinden % 5 oranında Ek Gelir Vergisi,

– Kurumlar vergisi mükelleflerinin istisnalar düşülmeden önceki 1998 yılı kurum kazancı üzerinden % 5 oranında Ek Kurumlar Vergisi,

– Götürü vergi mükelleflerinin 1998 yılı götürü matrahı üzerinden % 5 oranında Ek Gelir Vergisi,

– 12 Milyar TL'sinin üzerinde ücret geliri elde edenlerin 1999 yılı matrahlarının % 5'i oranında Ek Gelir Vergisi,

– Bina, arazi ve arsa sahiplerinin 1999 yılı emlak vergisi kadar Ek Emlak Vergisi,

– Motorlu taşıt sahiplerinin 1999 yılı motorlu taşıtlar vergisi kadar ek Motorlu Taşıtlar Vergisi,

– Rafineriler ve ithalatçıların % 500'den ödeyecekleri Akaryakıt Tüketim Vergisi,

– Bankaların banka çeklerinde her çek yaprağı için ödeyecekleri 600 bin TL'lik Banka Çekleri Vergisi,

– Cep telefonu sahiplerinin konuşma bedeli üzerinden % 25 oranında ödeyecekleri Özel İletişim Vergisi.

Deprem vergisi ile gelir, servet ve harcama gibi ödeme gücü kriterleri üzerine ek vergi yükü getirilmektedir. Bu ek vergi yüküne de vergisini daha önce ödeyen mükellefler katlanacaklardır. Mükellefler 4369 Sayılı Yasa'nın getirdiği yükü tam olarak üstlerinden atamamışken, mali miilat ve peşin vergi uygulamalarının olumsuzlukları karşısında 4369 Sayılı Yasa'nın bazı yönlerini iptal etme şeklinde 4444 Sayılı Yasa ile yeni bir vergisel değişimi yaşamak zorunda kalmışlar-

dir. Çok geçmeden Deprem Vergisi adı altında yeni bir verginin gündeme gelmesi mükellef psikolojisini olumsuz etkilemiştir. Çünkü mevcut vergi yükü ağır olan mükelleflerin yükleri daha da ağırlaşmaktadır.

Bir sistemde bu kadar çok vergisel değişikliğe gitmek sistemi düzeltmek yerine bozar, sağlıklı uygulamaları ortadan kaldırır, hepsinden de önemlisi devlete olan güveni sarsar. Bu şekilde bir deprem vergisiyle felakete uğrayan vatandaşlarımıza yapabileceğimiz yardım sınırlıdır. Zira gelir, ihtiyacı olan bir ferdin cebinden çıkıp diğerinin cebine girmekle yarar doğmaz. Ekonominin geleceği üretimin artırılmasına bağlıdır. Kaldı ki alınacak verginin sadece kayıtlı ekonomi kapsamındaki iyi niyetli mükellefleri kapsamı, kayıtdışı faaliyet gösterenlerin ise vergi ödememesi vergilendirmeye karşı tepkileri artırmaktadır.

Ek vergi, deprem felaketinin ardından yapılan para yardımları ile aynı yardımlara büyük ölçüde engel olmuştur. Çünkü halkın tepkisi felakete uğramış fertlerimize bir ölçüde katkı sağlayacak deprem vergisine değil, bu vergi gelirlerinin devletin borç faizlerine ve kaynağı bilinmeyen alanlara gitmesine bir tepkidir. Zira verginin hangi kaynaklardan elde edildiği önem arzettiği gibi, nerelere harcadığının da sağlıklı bir şekilde bilinmesi, kayıtlı ekonomi kapsamındaki mükellefler yönünden adalet sağlaması ve temiz toplum-şeffaf yönetim idealinin gerçekleşmesi bakımından önemlidir.

Kamuoyunun Deprem vergisine bu denli tepkisi aslında normal dönem vergi uygulamalarına bir tepkidir. Yoksa ödenecek vergiden maddi ve manevi olarak çok daha fazlası yapılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle;

– Devlet normal zamanlarda vergiyi daha sevimli hale getirmek için, bu kadar çok vergisel değişikliğe gitmemeli, vergi yükünü ödeyemeyecek kesim üzerinde çok ağır tespit etmemeli ve vergilendirmede kayıtdışı kesime yönelmelidir.

– Deprem vergisinden önce yapılan resmi bağışların vergiden düşülmesi imkanının getirilmesi, bağış yapılması konusundaki hevesleri kırmayacaktır. Deprem vergisi istisnalar düşülmeden önceki değil, düşüldükten sonraki kurum kazancından alınırsa daha az tepkiye neden olacaktır.

– Toplanacak vergilerin tamamen deprem felaketine harcanacağı konusunda halka güvence verilmesi, vergiye karşı tepkileri azaltacaktır.

Deprem hep tartışılan yönü ne kadar maddi hasara yol açtığı ve vergi, borç, bağış v.s. ile nasıl karşılanacağı şeklindedir. Oysa ki, bu depremin esas ekonomiye maliyeti kaybedilen ve yetişmesi uzun zaman alan insan sermayesidir.

DİPNOTLAR

1– Selahattin TUNCER; Vergi Uygulamaları, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ar Basım Yayın Dağ., İstanbul 1983, s. 31.

2– Halil NADAROĞLU; Kamu Maliyesi Teorisi, Genişletilmiş, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Sermet Matbaası, İstanbul 1985, s. 477.

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (ARALIK 1999)

Ülkeler	GSYİH*	Tüketici Fiyatları*	Ücretler Kazançlar*	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Cari İşlem Dengesi** (Milyar \$) (Son 3 Ay)	Faiz Oranları (%)	
							Para Piyasası (Son 3 Aylık)	Kredi
A.B.D.	4.2	2.6	3.6	4.6	-314.3	-274.5	5.69	8.50
Almanya	1.0	1.0	2.8	10.7	71.3	-9.4	-	-
Avustralya	4.1	1.7	0.9	7.6	-9.1	-22.0	5.00	8.50
Avusturya	1.7	0.8	b.d.	4.5	-6.9	-3.5	-	-
Belçika	1.7	1.5	2.3	12.5	16.4	12.3	-	-
Danimarka	1.5	3.0	3.9	6.2	3.3	0.3	3.30	6.25
Fransa	2.8	0.8	1.9	11.7	22.3	38.3	-	-
Hollanda	4.0	2.1	2.6	3.8	13.4	21.4	-	-
İngiltere	1.8	1.2	4.6	6.2	-42.1	-11.8	5.07	6.50
İspanya	3.6	2.5	1.9	18.6	-31.9	-8.0	-	-
İsveç	3.2	0.8	0.9	5.6	16.3	4.1	3.25	4.35
İsviçre	1.1	1.3	0.7	3.2	-0.5	25.5	1.12	3.38
İtalya	0.8	2.0	2.0	12.0	20.1	13.1	-	-
Japonya	0.7	-0.7	1.6	4.3	125.6	115.0	0.01	1.38
Kanada	4.2	2.3	1.0	8.0	19.8	-4.4	4.59	6.50
Euro-11	1.6	1.4	2.2	10.7	68.3	53.3	3.06	3.65

Açıklamalar: (b.d.) = Belli Değil. Kaynak: The Economist, 4 Aralık 1999.

(*) Yıllık Yüzde Değişim.

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya, A.B.D. ve Kanada için İthalat F.O.B., İhracat F.O.B.; Diğerleri için C.I.F. / F.O.B.

Görüşler

Yrd. Doç. Dr. TURAN ÖNDEŞ

Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Görevlisi

Kobi'lerde Döner Sermaye Eksikliği ve Bir Çözüm Alternatifi Olarak Barter Sistemi

1. Giriş

Türk KOBİ'lerinin en önemli finansal sorunlarından birisi bilindiği gibi Döner Sermaye Eksikliği'dir. Kimi KOBİ'ler daha kuruluşlarının hemen sonrasında bu sorunla karşılaşmakta, daha iyi durumda olan kimi KOBİ'ler ülkede yaşanan ekonomik kriz dönemlerinde, kimileri de yüksek enflasyonun sermayelerini eritmesi sonucu döner sermaye eksikliği ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu konu değişik yönle-

ri ile literatürde akademisyenlerce ve uygulamacı finansmanlılarca ele alınmış, sorunlara çözümler üretme üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada bir mal veya hizmeti arz ve talep edenler arasında bir çeşit takas işleminin yapıldığı ve böylece işletmelerin kısa süreli nakit yapılarına ve döner sermayelerine olumlu katkıda bulunan bir uygulama tanıtılacak ve bu uygulamanın Türk KOBİ'lerine katkısı tartışılacaktır.

2. Genel Olarak KOBİ'lerimiz

KOBİ'lerde bilinen ve yaşanan çok genel bir sorun, sermaye yetersizliği konusudur. Sermaye gereksinimi, duran varlık yatırımı ve döner varlık yatırımı diye ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmada, KOBİ'lerin döner sermaye konusuna ağırlık verilmektedir.

Bir işletmenin kârlılığı üzerinde döner sermaye yönetiminin çok önemli bir rol oynadığı gerçektir. İşletmenin faaliyet süreci içerisinde döner sermayesinin devir hızına bağlı olarak oluşan fonlar, döner sermayesinin devir hızı düşmesi halinde azalacak ve giderek yatırımın verimi düşecektir. Dolayısıyla, işletme faaliyetlerinin pürüzsüz bir şekilde yürütülmesi, işletmenin yeterli döner sermayeye sahip olmasına ve bunun etkin bir şekilde yönetimine bağlı olmaktadır⁽¹⁾

Tüm dünyada ekonomik globalleşmekten, bölgesel entegrasyonlara gidilmekten bahsedilirken, eğer Avrupa Birliği'ne kabul edilirse küçük ve orta boy işletmelerimizin sonu ne olacak diye ülkemizde önemli bir endişe duyulmaktadır. Ayrıca ülkemizde yaşanan enflasyonun, neredeyse dünyada rekor olacak kadar uzun yıllar boyunca süre gelmesi sonucunda KOBİ'lerin döner sermayeleri erimektedir. Bu olumsuzluk yanında KOBİ'ler, güvenilirlik, risk, enflasyon vb gibi nedenlerden dolayı kredi kuruluşlarından uzun süreli borçlanma-

ya gidememekte, yatırımlarını daha çok kendi öz varlıkları ve kısa vadeli borçlanmalarla gerçekleştirmekte oldukları görülmektedir.

Sabit yatırımlarını tamamlayan işletmeler, faaliyete başlayacakları zaman hammadde almak, işçi ücreti ödemek, işletme masraflarını karşılamak için döner sermaye fonuna gerek duyarlar. Gene imalatçı firmalar, ellerindeki ürünleri satmadan veya sattığı ürünün bedeli, firmaya nakit olarak dönmeden önce, işletmeye nakit gerekmektedir⁽²⁾.

Ülkemizde yapılan araştırma sonuçlarına göre, KOBİ'lerin en yaygın sorunlarından birisi sermaye eksikliği konusudur. KOBİ'ler ellerindeki kit sermaye kaynakları ile daha fazla iş yapmaya çaba harcamakta ve bu çabada başarılı olanlar ayakta kalmaktadırlar. Bu konu literatürde overtrading olarak anılmaktadır. Overtrading, az sermaye ile çok iş yapma anlamına geldiğinden⁽³⁾ dolayı, KOBİ'lerin overtrading yaptığını söyleyebiliriz.

3. KOBİ'lerde Döner Sermaye Eksikliği ve Yönetimi

Firmaların büyük bir çoğunluğu pazar koşulları nedeniyle satışların tamamını peşin olarak yapamamaktadırlar. Özellikle satıcı pazarından alıcı pazarına geçişin ve yoğunlaşan rekabetin, bu sonucu yarattığı söylenebilir. Dolayısıyla müşteri tercihleri ve davranış tarzlarının firma-

ların kredili satış politikalarını oluşturmalarında giderek belirleyici olduğu görülmektedir. Firma kredili satışlarının artmasına paralel olarak, firma varlıkları içinde alacaklar kaleminin ağırlığı da artmaktadır. Bu bağlamda firmaların kredili satış yaptıkları müşterilerini, alacaklar tahsil edilinceye kadar geçen süre boyunca finanse etmeleri gerekmektedir⁽⁴⁾. Firmalar, müşterilerini finanse etmelerinin yanısıra piyasalardaki itibarlarını, kredi değerliliklerini artırabilmek ve ayrıca bunu koruyabilmek amacıyla yeterli bir işletme sermayesine sahip olmalıdırlar.

İşletme sermayesi yönetimi ve kontrolü, firma açısından hayati önem taşıdığı gibi, finans yöneticisinin özel dikkat ve özenini gerektirmekte ve iş yükünün büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. İşletme sermayesi, firmanın tam kapasite ile çalışabilmesi, üretime kesintisiz devam edebilmesi, iş hacmini genişletebilmesi, yükümlülüklerini karşılamama riskini azaltması, kredi değerliliğini artırması, olağanüstü durumlarda mali yönden zor durumlara düşmesini önlemesi, faaliyetini kârlı ve verimli bir şekilde yürütebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır⁽⁵⁾. Bir firma, yaşamını sürdürmesi için yeterli döner sermayeye sahip olmak zorundadır. Aksi halde alternatifler hiç de hoş değildir. Örneğin iflas bir alternatiftir. Bir başka firma tarafından ele geçirilmek de bir diğer alternatiftir. Her firma, başarısızlık riskine karşı elde

bulundurması gereken döner sermaye miktarını nasıl dengeleyeceğine karar vermesi gerekir⁽⁶⁾. Döner sermaye yönetiminin, işletmenin faaliyetlerini kesintisiz devam ettirmesi, vadesi gelen borçlarını zamanında ödemesi, borçlanma olanaklarını artırması, dalgalanma dönemlerinde finansal bir krize girmeden normal faaliyetlerini sürdürmesi ve işletmenin hedeflerine başarılı biçimde ulaşmasında önemli bir işleve sahiptir⁽⁷⁾.

İşletmelerde finans yöneticisinin, döner sermaye yönetiminde genelde iki temel sorunla karşılaşmaktadırlar:

Bunlardan ilki; Firma döner varlıklara ve her bir döner varlık kalemine ne kadar yatırım yapmalıdır?

Diğeri; Döner varlıklar hangi kaynaklarla finanse edilmelidirler?⁽⁸⁾

İşletmelerde döner varlıklar kalemlerinin temel özelliği bir yıl içerisinde nakte dönüşmeleri yani; likit bir yapıda olmalarıdır. Bundan dolayı alacak yönetimindeki temel amaçlardan biri alacaklardan elde edilecek nakit akışlarını kontrol altında tutmak ve aynı zamanda likit yapının korunmasını sağlamaktır⁽⁹⁾. Yeterli işletme sermayesine sahip olmamanın firma açısından çok yüksek maliyeti vardır. İşletme sermayesi yetersizliği, bir çok firmanın tam kapasite ile çalışmasını engellediği gibi, üretimde kesintilere neden olmakta, maliyetleri yükseltmekte, müşteri isteklerinin, sipariş-

lerinin zamanında ve tümüyle karşılanmasını olanaksız hale getirerek satış fırsatlarının karşılanmasına yol açmakta, elverişli koşullarla satış yapma olanağını ortadan kaldırarak iş hacmini de daraltmaktadır. Bunun yanısıra gene işletme sermayesi yetersizliği, firmanın süresi gelmiş yükümlülüklerini yerine getirememesine de yol açmaktadır. Böyle bir durum, firmaları önce teknik açıdan yükümlülüklerini yerine getiremez duruma düşürmekte, gerekli önlemler alınmadığı takdirde, işletme sermayesi noksanı, firmanın nihai olarak tasfiyesine neden olmaktadır. Geleceği parlak olabilecek bir çok firma, başlangıçta işletme sermayesi yetersizliği nedeniyle veya işletme sermayesi yönetimindeki hatalar sonucu başarısızlığa uğramaktadır⁽¹⁰⁾. Zaten bilindiği gibi, herhangi bir işletmenin cari aktifleri ile cari pasifleri arasında uygun bir oran olmadıkça işletmenin yaşaması mümkün değildir⁽¹¹⁾.

İş dünyasında başarılı olabilme konusunda olduğu kadar başarısızlıkta da KOBİ'ler gene ön sıralarda yer almaktadırlar. "Dünyada küçük işletmelerin başarısızlık oranları büyük işletmelere göre daha fazladır. Çünkü küçük işletmelerin sermaye pazarlarından yararlanma şansları azdır. Bunun sonucu olarak küçük işletmeler risk payı yüksek ticari kredilerle sermaye gereksinimlerini karşılamaktadırlar⁽¹²⁾." Gene küçük ve orta boy firmalar için, sermaye piyasasından hatta kredi kurumla-

rından uzun süreli fon sağlama olanağı çok sınırlıdır. Bu nedenle finansmanda daha çok, kısa süreli yabancı kaynaklara (satıcı ve banka kredilerine) dayanmak zorundadırlar. Finansmanda kısa süreli borçlardan yararlanma, anılan firmaların net işletme sermayesini ve likidite durumlarını etkilemektedir⁽¹³⁾. KOBİ'lerin elde edebildikleri en önemli kaynak satıcı kredileridir. Bir başka ifadeyle buna; "Küçük işletmeler için cari borçlanmalar, dış finansmanın ana kaynağıdır"⁽¹⁴⁾ diyebiliriz.

Yukarıda, enflasyonun KOBİ sermayesine getirdiği olumsuzluklara değinilmişti. Birde enflasyonun ekonomiye ve dolayısıyla KOBİ'lerin sermaye yapılarına getirdiği olumsuzluklar sözkonusudur. Enflasyon dönemlerinde, para otoritelerinin enflasyonun hızını kesmek için izledikleri para politikası, banka kredilerinin kısılması, faiz hadlerindeki yükselişler, dönen varlıklarının çok önemli bir bölümünü kısa süreli banka kredileriyle finanse eden firmaları, gerek kârlılık gerek likidite yönlerinden zor duruma düşürmektedir. Hızlı enflasyondan kaynaklanan işletme sermayesi açıkları, ek fon gereksinimleri, faizlerde yükseliş, işletme sermayesi yönetiminin finansal planlamadaki önemi ve ağırlığını daha da artırmıştır⁽¹⁵⁾.

KOBİ'lerimizin içinde bulunduğu olumsuzluklardan kurtulmaları için ne yapılacaktır? Sıralanan çözümler başında hep, devletin KOBİ'lere ucuz kredi sağlamasından

söz edilmektedir. Bu çok yerinde bir çözüm önerisidir. Ancak bu reçeteyi de, siyasi yaşantımız olumsuz yönde etkilemekte ve tüm KOBİ'ler ucuz krediden yararlanamamaktadırlar. Zaten kaynaklar da oldukça sınırlıdır ve her işletmeye yetecek para stoğu yoktur. O halde devlete yük olmadan ve hem ihracatta başarılı olabilmek arzu ve gayretiyle KOBİ'lerimizin işletme sermayesi sorununa bir çözüm olarak, barteri dikkate almak hem işletmeler hem devlet açısından son derece önemli olacaktır.

4. Barter Nedir?

En basit ifadesiyle barter, mal ve hizmetlerin takas edilmesi işleminin yürütüldüğü bir tür ortak pazar şeklinde tanımlanabilir⁽¹⁶⁾. Bu ortak pazara: yurt içinde ve dışında firmalarla yapılan entegrasyonlar yanında, mal ve hizmet pazarının derinliği ve genişliği ve ürün portföyü ile bir anlamda mal ve hizmet borsası da diyebiliriz. Literatürde barter veya bartering terimi yanında, mal karşılığında başka malların uluslararası satışını kapsayan ticaret şekli diye tanımlanan countertrade terimi de kullanılmaktadır. Countertrade'in genel bir şekli bartering'dir⁽¹⁷⁾.

Bilindiği gibi teknolojik gelişmeler aracılığıyla bilgi akışında elde edilen kolaylıklar, hemen her sanayi ve ticaret mensuplarını birbirlerinden çok daha yakın bir şekilde ha-

berdar olabilmek, rakip firma davranışlarını, ürün çeşitliliğini vb konularda birbirlerini yakından takip edebilmek fırsatı vermektedir.

- Kim ne üretiyor?
- Kimin arzı ne?
- Kimin talebi ne?
- Kimin elinde ne tür mal / hizmet var?

Bu gelişmelerin farkında olan firmalar, tüm bu soruların yanıtlarına rahatlıkla ulaşabilmekte ve bu bilgileri kendi ticari pozisyonlarının güçlendirilmesi yönünde kullanmaktadırlar.

İşletmelerin dünden bugüne gelen ana hedefleri arasında maliyetleri düşürmek, üretim ve pazarlama kapasitelerini artırmak gelmektedir. Bu faktörler, işletmeleri çeşitli arayışlara yöneltmiş, böylece firmaların büyümelerinde etkili ve itici rol oynamıştır. İş dünyasında işletmelerin rekabet güçlerine olumlu katkı sağlayacak olan hemen her çareye başvurulmuş ve halen de yeni çözümler aranmaktadır. İşletmelerin yatay ve dikey yönde büyümelerinin nedenleri de, firmalardaki bu arayışların bir sonucudur. İşletmelerin holding, karter, tröst gibi yapılanmaya gitmeleri, diğer firmalarla birleşme çabaları gibi faaliyetlerin altında; ürettiği mal / hizmetlerde maliyet tasarrufu elde etme ve ürünlerini çok, çok daha geniş bir alanda pazarlayabilme arzusu yatmaktadır. Tüm pazarlara ulaşabilme

güçlüğü, bir sistem arayışı doğurmuş ve sonuçta takas işleminin sistematik olarak uygulamasına gelinmiştir. İşte bunun bir uzantısı olarak: tüm pazarların ele geçirilemeyeceği gerçeğinden hareketle barter sistemi ile, tüm bu pazarların tek pazar haline dönüştürülmesine çalışılmıştır.

1990'lardan bu yana tüm dünya ticaretinde küreselleşmekten ve bölgeselleşmekten sürekli olarak bahsedilmektedir. Küreselleşmede, birbirlerine yakın olan pazarların entegrasyon faaliyetleri artış gösterirken, şimdilerde bölgeselleşme kavramının daha çekici hale geldiği görülmektedir. Örneğin Avrupa Birliği (AB); Meksika, Kanada ve ABD'nin kurduğu (NAFTA), Güneydoğu Asya Milletleri Topluluğu (ASEAN), Asya Pasifik ekonomik Topluluğu (APEC) ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, vb kuruluşlar bölgesel entegrasyon'a örneklerdir. Gitgide bölgesel entegrasyonların artış göstermesi ve aynı zamanda uluslararası ticari ilişkilerde de önemli rolleri paylaşmaları, dünyanın sanayi ve ticaretine de yeni boyutlar kazandırmaktadır.

4.1. Barter Sistemi

Barter sistemi, bir tür mal ve hizmet portföyü oluşturup, bu portföyü üyeler arasında ihtiyacı olanların öncelikle bu portföyden taleplerini karşıladığı bir tür ekonomik işbirliğidir. Bu sistemde ticaret, üye

firmalar arasında yapılmaktadır. Ayrıca barter pazarında üye şirketler arasında iletişim sağlanarak, üretilen ürünler hakkında üye firmalar bilgilendirilmekte, reklam ve tanıtım gibi hizmetler de verilmektedir⁽¹⁸⁾.

Barter şirketi firmalar arası bu tür ortak işlemler yanında, yönetmekte ve yaptığı ticari işlemlerin muhasebeleşmesini de yürütmektedir. Bu sistemde, üye firmaların alım ve satımları, sistemin kendi içinde yürütülmektedir. Ancak sistemde bir üye firmanın mal alması veya mal satması konusunda zorlayıcılık yoktur, üyeler serbesttirler. Barter sistemi, yeni işler meydana getirmekte, mal ve hizmetler arasında değişimi gerçekleştirmekte ve böylece işletmelere alternatif finansman sağlamaktadır. Firmaların mal veya hizmet satın almasında bu sistemden yararlanmaları halinde barter, ayrı müstakil bir konu başlığında bir finansman sistemi olarak incelenip, irdelenmesi gerekir.

4.2 Sistem Nasıl İşlemektedir?

Öncelikle Barter Bilgi Bankası aracılığıyla talep edilen mal veya hizmeti üreten firma/firmalar bulunur. Sonra alınan - satılan malın kalitesi, fiyatı, teslim tarihi, satış sonrası hizmetleri ve garantisi gibi özellikler alıcı ile satıcı firma arasında belirlenir. Bundan sonra ödeme aracı olarak araya barter sistemi girer. Alıcı ile satıcı arasında Barter Siste-

mi, sorumluluk üstlenerek sistem ortağı alıcı firma, satın aldığı mal ve hizmet bedeli kadar sisteme dolar bazında borçlandırılırken; satıcı bu miktarda sistemden dolar bazında alacaklandırılmış olur. Barter sisteminde alıcıya, borcunu kendi mal veya hizmetiyle ödeyebilmesi için belli bir (6 ay, 9 ay gibi) vade tanınır. Bu süre içinde bu mal ve hizmete olan talepler bildirilir. Eğer bu talepler satışla sonuçlanırsa borçlu, borcunu kendi maliyle ödemiş olur. Ancak tanınan bu süre içinde eğer kendi maliyle borcunu ödeyebilecek bir satış gerçekleşmezse, bu kez vade sonunda borcunu nakten ödemek zorunda kalacaktır. Yani bu vade içinde borç ya üretilen malla ödenecek veya süre sonunda nakten ödenecektir.

Diğer taraftan barter sistemi, satıcı firmanın alacağına karşılık olarak bir kredi açmaktadır. Alacaklı olan işletme kendi taleplerini sistem portföyündeki mal ve hizmetleri satın almada bu krediyi kullanır. Sistemden aldığı mal ve hizmet karşılığında alacağını tahsil etmiş olacaktır. Ayrıca üyeler ne kadar bu sistemi kullanırlarsa, o oranda da kendileri kazanacaklardır. Dolayısıyla ticari işlemin küçüklüğüne veya büyüklüğüne üye firmanın kendi yönetimi karar verecektir. Burada toplam arz ve toplam talep dengesine bakılmaktadır.

Bu bağlamda barter pazarı, kendi kendine yeterlilik esasına göre kuruludur. Ancak gereksinim du-

yulan bir ürün sistemde yoksa, bu kez yeni firmaların bartere girmesine yol açılarak, sistemin genişlemesine ve derinleşmesine fırsat tanınmaktadır. Barter sisteminde üye firmalar arasında rekabet serbesttir, ancak haksız rekabet yapılamaz. Sektör çeşitliliği açısından ve coğrafya olarak sınırları belli olmayan bu barter sistemine, her ülkeden firmalar katılabilmekte, böylece küreselleşmenin önemli bir avantajı yaşanmaktadır⁽¹⁹⁾.

Bu sistemde KOBİ'ler, çok kolay bir şekilde yeni pazarlara ulaşabilmekte ve yeni müşterilere açılabilirler. Barter ortak pazarında KOBİ'ler, kendi ürünlerini pazarlamak için ek bir uğraş ve maliyete katlanmadan pazardaki firmaların talepleri ile karşılaşmakta, hiç tanımadığı yeni müşterilere, barter sistemi garantisinde kolaylıkla mal satmaktadır.

5. Sonuç:

5.1 Barter Sistemi ve KOBİ Döner Sermayesine Katkıları

Bilindiği gibi işletme sermayesi yönetimi, yukarıda sıralanan KOBİ'lerin yaşadığı olumsuzluklardan ötürü özellikle küçük firmalarda büyük önem taşımaktadır. İşletmelerde sermaye yatırımları, ikiye ayrılmaktadır; döner ve duran sermaye yatırımları. KOBİ'ler, iyi bir işletme sermayesi yönetimi ile gereksinim duyacakları duran varlıkları kiralaya-

rak bunlar için yapacakları toplu ödemeleri sınırlayabilir, düşük bir düzeye indirebilirler. Oysa firmada işlem yapmak amacıyla para tutma, alacak ve stoklara yapacakları yatırımlardan kaçınma yolları yoktur. Gene hammaddenin satın alınması ile mamül mal haline getirilip, satılması ve parasının tahsil süresi olan nakit dönüşüm devresi işletmelerde ne kadar uzun olursa, firma o kadar fazla döner sermayesine yatırım yapmak zorunda kalacaktır⁽²⁰⁾. Dolayısıyla KOBİ'lerde, döner sermaye ve bunların yatırıldığı dönen varlıklar son derece önemlidir.

5.2. Yöresel / Ulusal KOBİ Barter Şirketlerinin Kurulması

KOBİ'lerimizin çeşitli nedenlerle yaşadıkları döner sermaye eksikliğine, barter takas sistemi elbette olumlu katkı sağlayacaktır. Barter sistemiyle işletmeler, bir yandan nakit ödeme zorunluluğu olmadan talep ettikleri mal ve hizmetlere ulaşabilecekler, diğer taraftan ise satışlarında tahsilat sorunu olmaksızın ellerindeki stoklarını azaltarak üretim ve satışları hız kazandırabilecektir. Bu avantajlar, KOBİ'lerimizin döner sermaye eksikliğine çözüm olarak tam gereksinim duydukları iyi bir reçetedir. Bu sisteme finansal takas adı da verilmektedir. Bu sistem KOBİ'lere, bir yandan kendi ürünleri ile gereksinimlerini karşılama fırsatı verirken, diğer yandan ise alım - satımlarda harcanan süreden

tasarruf sağlamakta ve bu arada eldeki nakiti daha farklı ve daha verimli yerlerde kullanma fırsatı sunmaktadır. Döner sermaye eksikliği sorunu yanında, KOBİ'lerimizin kaliteli üretim ve pazarlama sorunları da vardır. Bilindiği üzere, KOBİ'lerimiz ürettiklerini pazarlayamakta veya pazarlama işinde pek çok engelleri aşmak zorunda kalmaktadırlar. Barter sistemi ile KOBİ'ler hem hazır bir pazara kendi ürününü sunacak, hem de sattığı kendi malı ile borcunu ödeyecek ve böylece sistem içinden alırken katlanacağı borçlanmanın finansal stresinden de büyük oranda kurtulacaktır. Böylece hazır bir pazarda, kendisine sunulan döner sermaye kolaylığından yararlanarak, daha çok üretebilme fırsatını da yakalamış olacaktır. Bu satış kolaylığı, KOBİ'lerin finansal yapılarına olumlu katkıda bulunacak ve döner sermaye eksikliğine de önemli çare olacaktır. KOBİ'lerin kuracakları yöresel veya ulusal barter şirketleri, bugün yaşanan bir çok KOBİ sorununa çözüm olacaktır.

Bu sistemin güzel taraflarından birisi de, devletten parasal bir yardımın beklenilmemesindedir. Zira KOBİ'lerimiz, devletten beklemedikleri, hep umdukları ve fakat umdukları gibi hiç de öyle çıkmadığı için bugün sorun yumağı içindedirler. Sorunların çaresi gene girişimciliktedir ve bunu da KOBİ'lerin bizzat kendileri gerçekleştirmeleri ve barter pazarının avantajlarını, finansal deste-

ğini alarak ekonomideki varlıklarını sürdürmeleri gerekir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKGÜÇ, Öztin; Finansal Yönetim, Muhasebe Enstitüsü Yayını No. 56, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul, 1989.

BERK, Niyazi; Finansal Yönetim, Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir, 1990

BOLAK, Mehmet; Finansman, İTÜ Kütüphanesi, Sayı. 1423, İstanbul, 1990

BREALEY, Richard A., MYERS Stewart C., MARCUS Alan J.; Fundamentals of Corporate Finance, McGraw-Hill Series in Finance, International Edition, Literatür Yay.Dğt.Paz.San.veTic., İstanbul, 1995.

CEYLAN, Ali; İşletmelerde Finansal Yönetim. 3. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 1993.

Colin BARROW; "Some Key Issues in Small Business Management", Routes to Success, Billing & Sons Ltd, Worcester, 1986

ERDOĞAN, Muammer; Erzinca Bez Fabrikasının Çalışma Sermayesi Analizi, Atatürk Üniversitesi Yayınları No.540, Erzurum, 1978.

GUP, Bentone E.; Principles of Financial Management, Second Edition, John Wiley & Sons, New York, 1987.

ÖNAL, Yıldırım B.; Türkiye'de Endüstri İşletmelerinin Müşteri Finansmanında Kullandıkları Tekniklerin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, SPK yayın no.112, Ankara, Ocak 1998.

R.Metin TÜRKÖ; Döner Sermaye Yönetimi Prensipler ve Analiz, Atatürk Üniversitesi Yayınları No.541, Erzurum, 1978.

Türkiye Gazetesi, Barter Ekonomi, yıl.1, sayı.1

VAN HORNE, James C., WAC-HOWICZ, John M., Jr.; Fundamentals of Financial Management, Ninth Edition, Prentice-Hall International, Inc., London, 1995.

DİPNOTLARI

1- R. Metin TÜRKÖ; Döner Sermaye Yönetimi Prensipler ve Analiz, Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 541, Erzurum, 1978, sh. 1.

2- Muammer ERDOĞAN; Erzinca Bez Fabrikasının Çalışma Sermayesi Analizi, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 540, Erzurum, 1978, sh. 16.

3- Colin BARROW; "Some Key Issues in Small Business Management", Routes to Success, Billing & Sons Ltd, Worcester, 1986, sh. 23.

4- Yıldırım B. ÖNAL; Türkiye'de Endüstri İşletmelerinin Müşteri Finansmanında Kullandıkları Tekniklerin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, SPK yayın no. 112, Ankara, Ocak 1998, sh. 1.

5- Öztin AKGÜÇ, Finansal Yönetim, Muhasebe Enstitüsü Yayını No. 56, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. baskı, İstanbul, 1989, sh. 189.

6- Bentone E. GUP; Principles of Financial Management, Second Edition, John Wiley & Sons, New York, 1987, sh. 38.

7- Niyazi BERK; Finansal Yönetim, Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir, 1990, sh. 86.

8- Mehmet BOLAK; Finansman, İTÜ Kütüphanesi, Sayı 1423, İstanbul, 1990, sh. 73.

9- Önal, A.g.e., sh. 6.

10- Akgüç; a.g.e. sh. 189-190.

11- Erdoğan, a.g.e., sh. 16.

12- Ali CEYLAN; İşletmelerde Finansal Yönetim, 3. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 1993, sh. 245.

13- Akgüç; a.g.e., sh. 195.

14- James C. Van HORNE, John M. WACHOWICZ, Jr.; Fundamentals of Financial Management, Ninth Edition Prentice-Hall International, Inc., London, 1995, sh. 204.

15- Akgüç; a.g.e., sh. 190-195.

16- Türkiye Gazetesi, Barter Ekonomi, Yıl, 1, sayı 1.

17- Horne, WACHOWICZ; a.g.e., sh. 701-702.

18- Barter Ekonomi; a.g.e.

19- Barter Ekonomi; a.g.e.

20- Richard A. BREALEY, Stewart C. MYERS, Alan J. MARCUS; Fundamentals of Corporate Finance, McGraw-Hill Series in Finance, International Edition, İteratür Yay. Dğt. Paz. San. ve Tic., İstanbul, 1995, sh. 491.

*SAYIN OKURUMUZ,
2000 YILI ABONELİĞİNİZİ
YENİLEDİNİZ Mİ? BEKLİYORUZ...*

Adres:.....

.....

.....

Telefon:

Fax:

Sermaye Piyasası

MUSTAFA BARIŞ

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Yayın Yönetmeni

Borsa'da Clinton ve AGİT Rüzgârı

Istanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Kasım ayının ilk işlem gününe, IMF görüşmelerinin beklentisi ile durgun başladı. Şirketlerin, büyük bir bölümünün gönderdiği dokuz aylık bilançoların borsadaki yansıması ilk işlem gününde daha net gözlemlendi. Deprem felaketinin ekonomide yol açtığı hasarı da ortaya koyan dokuz aylık bilançolar, borsada satışı artırdı. Fakat daha sonra IMF Türkiye Masası Şefi Carlo Cottarelli'nin "Türkiye'den ayrılmadan önce stand-by anlaşmasına yönelik iyi niyet mektubunu sonuçlandırmayı umduğu" yolundaki açıklamalar ve Ekim ayı enflasyon rakamlarının da piyasaların beklentisine yakın değerlerde çıkması borsada alımları getirdi. Borsa haftayı 7132 puandan tamamlayarak yeni bir rekor kırdı.

Hazine'nin "2 Kasım 1999 Salı" günü düzenlediği 23 ay vadeli tahvil ihalesinde yıllık bileşik % 83.34 faizle 68.7 trilyon liralık net satış gerçekleşti. Hazine ihalesine 2 katrilyon 109.9 trilyon liralık teklif geldi. Hazine bunun nominal 613.2 trilyon liralık bölümünü karşıladı. Net satış miktarı 687.6 trilyon lira düzeyinde oluştu. İhalede yıllık basit faiz ortalama % 65.45 düzeyinde oluştu, bunun bileşimi % 83.34'e geldi.

Borsa Kasım ayının ikinci haftasına yine rekorla başladı. IMF ile yapılacak anlaşma doğrultusunda oluşan beklentilerle, haftaya 7132 puandan

başlayan borsa haftayı 1166 puanlık artışla 8298 puandan tamalamasında, IMF kaynaklı "yarın daha güzel olacak" mesajları etkili oldu. Hisseler, bir haftada ortalama % 16.3 oranında prim yaptı.

Düzce'de meydana gelen depremin etkisiyle Kasım ayının üçüncü haftasının ilk işlem gününe, düşüşle başlayan İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, seansın ilk yarısında geriledikten sonra ABD Başkanı Bill Clinton'un, Amerikan Eximbank aracılığı ile Türkiye'ye 1 milyar dolar kredi verilmesine çalışacağı ve ABD'nin her zaman Türkiye'nin yanında olduğu şeklindeki açıklamalarıyla tekrardan yükselişe başladı. İMKB, AGİT zirvesi ve ABD şirketleri ile yapılan enerji anlaşmalarının olumlu etkisiyle 8298 puandan başladığı haftayı 211 puanlık artışla 8509 puandan tamamladı. ABD Başkanı Clinton'un Çeşme gezisinde, her yıl İsrail'e giden 1 milyon Amerikalı turistin bir bölümünün Türkiye'ye yönlendirilebileceğine ilişkin sözleri, İMKB'de işlem gören turizm sektörü hisselerinin de % 15'in üzerinde prim yapmasına neden oldu.

Hazine "16 Kasım 1999 Salı" günü gerçekleştirdiği iki ihalede toplam 1 katrilyon liralık net borçlanmaya gitti. Hazine'nin düzenlediği 3 yıllık değişken faizli tahvil ihalesine 2 katrilyon 416 trilyon 840 milyar lira teklif gelirken, ihalede nominal 761 trilyon 320 milyar liralık satış yapıldı. 3 yıllık tahvil ihalesinde bileşik ortalama faiz ise % 109.24 olarak belirlendi. Hazine'nin düzenlediği ikinci ihale olan 3 aylık bono ihalesinde ise nominal 466 trilyon 942.9 milyar liralık satış yapıldı, ihalede bileşik ortalama faiz % 93.32 oldu.

Tablo 1
Kasım Ayının En Başarılı Hisseleri

Dergi Endeksi Kapsamında	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
A.Teletaş	90.16	Global M.D.	133.87
Çukurova Elekt.	83.52	Doğan Yay.Hol.	119.75
Olmuxsa	64.67	Marmaris Martı	108.33
F.Ötösan	60.95	Çarşı	105.71
T.Demir Döküm	60.00	Alternatif Bank	103.70
Brisa	58.33	İş Bankası (A)	95.98
Güney Bira	58.20	Akal Tekstil	94.36
Kordsa	55.79	Çelebi	87.50
Ege Biracılık	43.07	Net Turizm	86.88
Sarkuysan	40.90	Tofaş Oto Fab.	85.71
Çımsa	40.62	Hürriyet Gaz.	80.82
Gübre Fab.	37.31	Erciyas Bira	80.00

Uluslararası Para Fonu (IMF) heyetinin Türkiye'yi terketmesiyle, piyasalar birden karıştı. IMF heyetinin geçen haftanın ilk yarısında stand-by anlaşmasına ilişkin görüşmelerini tamamlayarak Türkiye'den ayrılmasının ardından, borsa hızla düşerken faizler de tekrar tırmanışa geçti. IMF'nin 2 Kasım'da başlayan ve 22 Kasım'da noktalanın temasları süresince borsa 6500 puan seviyesinden 9000 puana yükselmişti. Geçen haftanın ilk gününde 9000 puana kadar yükselen borsa, ilerleyen günlerde bir daha kendine gelemedi ve haftanın son günü IMF direktifleri doğrultusunda çıkarılan ek vergi yasasının yarattığı depremle de, 8000 puanın altına geriledi. Hisseler haftayı % 6'lık düşüşle kapattı.

Borsada kâr satışı için ilk bahane haftanın ilk yarısında, IMF heyetinin Türkiye'de kalış süresini bir gün uzattığının açıklanması ile yaratıldı. IMF heyetinin süreyi bir gün uzatması, piyasalarda hemen stand-by anlaşmasında pürüz çıktığı şeklinde değerlendirildi. Fakat deprem vergisi borsada büyük satış için iyi bir bahane oldu. Böylece üç haftadır soluksuz yükselen borsada, ek vergi bahanesiyle ciddi bir düzeltme hareketi de gerçekleşti. Borsadaki bu düzeltme hareketinde en fazla düşüş, endeksi 9000 puana taşıyan banka ve holding hisselerinde gerçekleşti.

Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarından Moody's'in, ekonominin genel görünümünü "durağan"dan "olumlu"ya çevirmesi, piyasalarda vergi depremini unutturdu. Moody's'in açıklaması ile borsa Kasım ayının son gününde tekrardan 8000 puanın üzerine çıkarak hızla yükseldi.

Tablo 2
Kasım Ayının En Başarısız Hisseleri

Dergi Endeksi Kapsamında	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
Mudurnu Tav.	- 8.16	Bayraklı Boya	- 56.84
Pınar Süt	- 4.12	Işıklar Ambalaj	- 51.25
		Sifaş	- 22.72
		Serve Kırtasiye	- 20.00
		Kent Gıda	- 17.50
		Selçuk Gıda	- 14.28
		Kardemir (D)	- 13.91
		Esem Spor	- 13.79
		Ceylan Giyim	- 11.59
		Denizli Cam	- 10.14
		Tukaş	- 9.47
		Tezsan	- 9.37

Sıralanan bu etkiler sonucunda "30 Kasım 1999 Salı" günü kapanış fiyatları itibarıyla 8459.48 puana yükselen İMKB Ulusal - 100 endeksinin Ekim ayı sonuna göre değer artışı % 29.03 oranında olmuştur. Yine aynı günkü kapanış fiyatları itibarıyla, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi endeksindeki değer artışı da İMKB Ulusal - 100 endeksindeki artışla hemen hemen aynı olmuş, % 29.95 oranında değer kazanarak 2.336.373,64 puana yükselmiştir. Endeks kapsamındaki 40 hisseden 38 tanesi değer kazanmış, 2 tane hissenin değeri ise düşmüştür. Ay içinde en fazla değer kazanan ve kaybeden hisseler Tablo 1 ve 2'de gösterilmiştir.

Yabancıların Portföyü 7.4 Milyar Dolar

Yabancı yatırımcıların, İMKB'deki hisse senedi portföylerinin değeri, Ekim ayı sonunda 7.4 milyar dolarla rekor bir düzeye yükseldi. Ekim ayında İMKB'de 529.1 milyon dolarlık hisse senedi alışı, 476.5 milyon dolarlık da satışı yaparak net 52.6 milyon dolarlık bir alış gerçekleştiren yabancı yatırımcıların, hisse senedi portföylerinin toplam değeri 361 milyon dolar artarak 7 milyar 362 milyon dolara çıktı. Bu artışta yabancıların Ekim ayındaki net alışlarından çok, hisse senetlerinin önemli ölçüde değer kazanması etkili oldu. Yabancı yatırımcıların hisse senedi portföylerinin toplam değerinin Ekim ayında ulaştığı nokta, ay sonları itibarıyla bugüne kadar ulaşılan en yüksek değeri oluşturuyor.

Sermaye Artırımları

Ekim ayından sonra Kasım ayında da sermaye artırımları devam etmiştir. Tablo 3'de, Kasım ayında sermaye artırımını gerçekleştiren 7 şirketin artırım öncesi ve sonrası sermaye rakamlarıyla, bedelli ve bedelsiz artırımlarının tutarları gösterilmiştir. Sermaye artırımlarının yanısıra, Kasım ayında 3 şirketin

Tablo 3
Kasım Ayında Sermaye Artırımları (Milyon TL)

Şirket	Önceki Ser.	Bedelli	%	Bedelsiz	%	Yeni Ser.
Alfa Menkul Değ.	1.670.000	630.000	37,72	-	-	2.300.000
Bak Ambalaj	1.000.000	-	-	2.000.000	200	3.000.000
Güney Biraçılık	1.920.000	-	-	1.920.000	100	3.841.000
Kardemir	20.000.000	10.000.000	-	-	-	20.000.000
Mutlu Akü	900.000	-	-	1.800.000	200	2.700.000
Türk Tuborg	3.752.000	-	-	1.876.000	50	5.628.000
Uki Konfeksiyon	396.000	-	-	792.000	200	1.188.000

kayıtlı sermaye tavanı artırımları Sermaye Piyasası Kurulu tarafından onaylanmıştır. Bu şirketlerin eski ve yeni kayıtlı sermaye tavanları Tablo 4'de gösterilmiştir.

Devlerin Borsa Yarışı

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda hisseleri işlem gören 276 şirketin 9 aylık toplam net kârı 1.4 katrilyon lira olarak gerçekleşti.

Hisseleri borsada işlem gören Sabancı Grubu şirketleri, 1999 yılının 9 aylık dönemini brüt kâr, net kâr ve vergide lider olarak kapattı. Sabancı Holding'ten yapılan açıklamaya göre, İMKB'de 9 aylık sonuçları açıklanan 276 şirketin toplam 1 katrilyon 419 trilyon liralık net kârının, 330.3 trilyon lira ile % 23'ünü 13 Sabancı şirketi gerçekleştirdi.

9 aylık sonuçlara göre net kâr sıralamasında borsada 4 şirketi bulunan Doğuş Grubu 146.8 trilyon lira, 5 şirketi bulunan Çukurova Grubu 131.1 trilyon lira, 18 şirketi bulunan Koç Grubu 64.5 trilyon lira, 9 şirketi bulunan Doğan Grubu da 60.5 trilyon lirayla ilk sıralarda yer aldı. Borsa şirketlerinin vergi karşılığı olarak ayırdığı toplam 751 trilyon liranın ise yaklaşık beşte biri olan 141.2 trilyon liranın Sabancı şirketleri tarafından sağlandı.

İMKB'ye kayıtlı grupların ödenmiş sermayeleri karşılaştırıldığında, Sabancı Grubu'nun toplam 502.9 trilyon lira ödenmiş sermaye ile ilk sırada yer aldı. Hisseleri borsada işlem gören Çukurova Grubu şirketlerinin ödenmiş sermayesi 269.9 trilyon lira, Doğuş Grubu'nun 264.5 trilyon lira, Doğan Grubu'nun 259.5 trilyon lira, Koç Grubu'nun 218 trilyon lira, Fiba Grubu'nun 86.4 trilyon lira ve Anadolu Grubu'nun 64.8 trilyon lira olarak sıralandı.

Dokuz Aylık Kârlar

Her bilanço döneminde olduğu gibi, yine örnek kütleimizde yer alan şirketlerin net kârlarında, önceki döneme göre gözlenen artış oranları hesap-

Tablo 4
Kasım Ayında Kayıtlı Sermaye Tavanı Artırımları (Milyon TL)

Şirket	Önceki Tavan	Yeni Tavan
T.Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	20.000.000	75.000.000
Maret	500.000	4.000.000
Sabancı Holding A.Ş.	250.000	600.000.000

$$KBO = \frac{K\hat{A}R_{99} - K\hat{A}R_{98}}{|K\hat{A}R_{98}|} \times 100$$

lanmış ve Tablo 5'de gösterilmiştir. Tablonun ilk sütununda, şirketlerin 1998 yılı 9 aylık bilanço kârları, ikinci sütununda 1999 yılı 9 aylık bilanço kârları, üçüncü sütununda ise kârdaki büyüme oranı (KBO) değerleri aşağıdaki formüle göre hesaplanmıştır.

Henüz 9 aylık mali tabloları elde edilmemiş olan Doğan Holding, Medya Holding ve THY dışındaki 97 şirketin 37'si negatif, 60'ı pozitif KBO değerine sahiptirler. Negatif KBO değerine sahip 37 şirketten Çemtaş, Ereğli Demir Çelik, Kardemir ve Tofaş Otomobil Fabrikaları her iki dönemi de zararla kapatmış, 1999 yılı 9 aylık zararları, 1998 yılı 9 aylık zararlarından daha fazla olmuştur. Anadolu Isuzu, Çarşı, Dardanel, Deva Holding, Ditaş Doğan, Eczacıbaşı Yapı, Erciyas Biracılık, Net Holding, Net Turizm, Sasa, Tansaş ve Türk Demir Döküm, geçen yılın ilk 9 ayında kâr elde ederken, bu yıl aynı dönemi zararla kapatmışlar, geri kalan 20 şirketin KBO değerlerinin negatif olması ise kârlarının azalmasından kaynaklanmıştır.

Ege Biracılık 9 ayda en yüksek kârı getiren şirket olmuş, Ege Biracılığın ardından, 9 ayın en çok kâr getiren diğer şirketleri de Van Et, Anadolu Cam, Eczacıbaşı Yatırım, Kav Dan.Paz.Ticaret, Otokar, Netaş Telekom, Doğan Yayın Holding, Eczacıbaşı İlaç ve Bossa şeklinde sıralanmışlardır.

KBO değerlerinin 97 şirket için basit aritmetik ortalaması % 57.45 olarak hesaplanmış, şirketlerin kârlarındaki ortalama artış oranının hemen hemen enflasyon oranı düzeyinde, hatta bir parça altında kaldığı görülmüştür. Diğer bir deyişle reel anlamda bir kâr artışı olmamıştır. Buna karşılık bireysel olarak bakıldığında, Ege Biracılık (% 2.460,08), Van Et (% 1.697,09), Anadolu Cam (% 1.121,10), Eczacıbaşı Yatırım(% 816,54), Kav Dan.Paz.Tic.(% 756,56), Otokar (% 532,73), Netaş Telekom (% 318,28), Doğan Yayın Holding (% 236,73), Eczacıbaşı İlaç (% 208,02) ve Bossa (% 204,23) en fazla kâr artışı sağlayan, Kardemir (% - 3.133,10), Erciyas Biracılık (% - 1.609,17), Çemtaş (% - 1.360,99), Çarşı (% - 990,50), T.Demir Döküm (% - 631,70), Ereğli Demir Çelik (% - 501,50) ve Deva Holding (% - 365,07) ise en kötü performans gösteren şirketler olarak dikkat çekmektedirler. % 100'ün üzerinde bir kâr düşüşü, kârdan zarara düşülmesi ya da zararın katlanarak artması durumlarında söz konusu olabilmektedir.

Tablo 5
9 Aylık Kâr Artış Oranları

ŞİRKET	98/9	99/9	KBO (%)	ŞİRKET	98/9	99/9	KBO (%)
ADANA ÇİM.	1.958.685	5.270.411	169.07	İŞ BANKASI	93.906.128	197.329.059	110.13
AKBANK	133.888.646	250.298.301	86.94	İZMİR D.	450.810	450.810	124.08
AKÇANSA	8.056.316	10.132.898	25.77	İZOCAM	807.482	1.432.568	77.41
AKSA	7.533.064	11.947.878	58.60	KARDEMİR	- 161.637	- 5.225.899	- 3133.10
AK SİGORTA	4.678.012	9.656.900	106.43	KARTONSAN	4.007.508	1.602.816	- 60.00
ALARKO CAR.	3.215.583	4.825.594	50.06	KAV DAN. PAZ. TİC.	409.100	3.504.206	756.56
ALARKO HOL.	1.590.403	11.843.082	644.65	KEREVİTAŞ G.	157.338	79.437	- 49.51
A.TELETAŞ	4.430.334	3.545.598	- 19.96	KİPA	1.114.101	792.274	- 28.99
ANA CAM	152.903	1.867.111	1121.10	KLIJMASAN K.	963.677	1.727.440	79.25
ANA GIDA	2.019.479	3.530.538	74.82	KOÇ HOL.	19.129.743	31.549.873	64.92
ANA ISUZU	4.443.301	- 1.572.942	- 64.59	KORDSA	2.159.554	2.602.726	20.52
ARÇELİK	18.295.461	31.382.789	71.53	KRISTAL KOLA	869.913	1.169.930	34.48
ASELSAN	2.118.442	2.473.803	16.77	MAKINA T.	702.992	239.892	- 65.87
AYGAZ	5.291.683	11.697.325	21.05	MARDİN ÇİM.	1.802.895	4.137.760	129.53
BAGFAŞ	1.799.734	1.834.497	1.93	MEDYA HOL.	2.555.100	-	-
BAK AMBALAJ	406.783	525.719	29.23	METEMTEKS	533.584	10.903	97.95
BANVIT	3.644.296	7.410.797	103.35	MİGROS	7.776.743	15.584.187	100.39
BEKO ELKT.	3.662.602	4.582.586	25.11	MİLLİYET GAZ.	2.325.745	447.237	- 80.77
BOSSA	1.443.347	1.443.347	204.23	MİLPA	1.683.176	2.552.567	51.65
BRISA	7.949.875	7.041.334	- 11.42	MUDURNU TAV.	1.210.694	842.677	- 30.39
ÇARŞI	254.449	- 2.774.780	- 990.50	NET HOLDİNG	2.431.573	- 1.518.240	- 37.56
ÇELİK HALAT	293.985	166.424	- 43.39	NET TURİZM	1.365.422	- 1.197.998	- 12.26
ÇEMTAŞ	- 191.469	- 2.797.350	- 1360.99	NETAŞ TELEKOM	1.034.540	4.327.108	318.28
ÇİMSA	4.482.130	9.494.316	111.82	OTOKAR	1.601.465	1.601.465	532.73
DARDANEL	355.396	- 572.198	- 61.00	PENGUEN G.	566.181	220.367	- 61.07
DEMİRBANK	28.373.980	54.783.226	93.07	PETKİM	14.293.281	19.435.597	35.97
DEVA HOL.	631.107	- 2.935.090	- 365.07	PETROL OFİSİ	19.441.933	53.408.784	174.70
DIŞBANK	17.114.935	38.605.515	125.56	PINAR SÜT	1.076.394	3.035.110	181.97
DİTAŞ DOĞAN	456.144	- 21.873	- 95.20	SABAH YAY.	2.690.014	964.516	- 64.14
DOĞAN HOL.	949.339	-	-	SABANCI HOL.	22.074.282	32.903.974	49.06
DOĞAN Y.H.	885.939	2.983.290	236.73	SARKUYSAN	3.246.647	3.564.694	9.79
DÖKTAŞ	1.164.601	7.692	- 99.33	SASA	4.890.267	- 421.880	- 91.37
ECZ İLAÇ	953.632	2.937.446	208.02	ŞİŞE CAM	3.229.945	1.280.997	- 60.33
ECZ YAPI	463.087	- 73.787	- 84.06	TANSAŞ	949.301	- 623.342	- 34.33
ECZ YATIRIM	563.968	5.169.022	816.54	TAT KONS.	732.207	978.509	33.63
EFES HOL.	1.663.052	1.045.190	- 37.15	T.DEMİR DÖKÜM	668.957	- 4.894.806	- 631.70
EGE BİRA	221.555	5.673.550	2460.78	TEKSTİLBANK	8.080.478	17.034.436	110.80
EGS DIŞ TİC.	1.180.230	447.868	- 62.05	TOFAŞ OTO FAB.	- 13.072.261	- 33.624.044	157.21
ENKA HOL.	1.708.395	2.800.933	63.95	TRAKYA CAM	3.276.501	2.455.239	- 25.06
ERCIYAS BİRA	221.555	- 3.786.763	- 1609.17	TRANSTÜRK HOL.	344.401	63.906	81.44
EREĞLİ D.Ç.	- 4.958.075	- 29.823.228	- 501.50	TUKAŞ	467.457	271.200	- 41.98
FİNANSBANK	24.001.699	44.146.754	83.93	TÜPRAŞ	58.071.352	144.216.307	148.34
F.OTOSAN	18.897.512	284.755	98.49	THY	3.767.598	-	-
GARANTİ BAN.	92.072.702	143.845.805	56.23	USAŞ	4.793.172	4.690.412	- 2.14
GENTAŞ	845.966	755.740	- 10.67	UZEL MAK.	9.610.888	1.442.306	- 84.99
GLOBAL M.D.	2.423.304	347.848	- 85.64	VAN ET	34.553	620.951	1697.09
GÖLTAŞ ÇİM.	3.226.589	3.313.527	- 90.28	VESTEL	11.237.709	19.518.998	73.69
HÜRRİYET	18.146.247	13.900.244	- 23.39	YAPI KREDİ B.	73.359.052	109.322.342	49.02
İHLAS FİNANS	3.613.588	8.019.357	121.92	YASAŞ	2.182.542	1.871.652	14.24
İHLAS HOL.	3.015.602	4.003.780	32.76	YAŞARBANK	6.193.981	7.152.139	15.46

ORTALAMA

57.45

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi

(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ocak	8224.39	12953.90	10382.15	46499.72	66641.02	121282.26	482009.45	970038.69	736963.15
Şubat	10950.59	9572.27	14056.56	43685.74	72135.19	148672.55	481567.26	870185.89	996300.48
Mart	9793.56	11006.98	13455.69	36336.97	94874.84	178248.67	449760.66	936427.88	1224154.39
Nisan	8814.38	10128.12	20399.46	37260.41	109201.43	174945.81	419157.76	1246481.82	1343754.27
Mayıs	7932.99	9067.92	21856.16	40688.45	112502.77	166514.22	468188.27	1073822.72	1403551.33
Haziran	8275.36	12297.79	26303.88	52300.27	116528.07	193595.07	526546.21	1187994.27	1288600.47
Temmuz	7533.47	11754.44	24501.68	59216.98	128087.60	176955.20	568012.42	1210065.312	1457020.55
Ağustos	7950.10	11314.53	27193.90	69147.24	110555.47	183969.42	579112.78	737615.22	1352406.47
Eylül	6913.80	10310.15	33729.97	68630.14	98538.52	207830.76	779779.25	630484.23	1733920.33
Ekim	6835.47	9077.97	34444.97	66413.15	114393.38	238854.42	849700.62	573932.44	1797901.99
Kasım	10214.39	9344.20	44519.48	74373.54	96196.98	267385.51	839360.91	703595.71	2336373.64
Aralık	11048.39	9744.28	51099.56	71525.29	96450.06	277923.68	956310.79	726072.07	

banka ve ekonomik yorumlar**Aylık Dergi**

Ciltlenmiş eski sayıları:

1991 Yılı Cildi: 7.000.000 TL

1992 Yılı Cildi: 7.000.000 TL

1993 Yılı Cildi: 7.000.000 TL

1994 Yılı Cildi: 7.000.000 TL

1995 Yılı Cildi: 7.000.000 TL

1996 Yılı Cildi: 7.000.000 TL

1997 Yılı Cildi: 8.000.000 TL

1998 Yılı Cildi: 10.000.000 TL

(Öğrencilere % 30 indirim)

İSTEME ADRESİ

Binbirdirek Mahallesi Suterazisi Sokak No. 6/2 Sultanahmet – İstanbul

Telefon: (0212) 518 17 32 Fax: (0212) 518 66 43

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Odenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı (Net)			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1996 (Milyon TL)	1997 (Milyon TL)	1998 (Milyon TL)	1996 (Net)	1997 (Net)	1998 (Net)	Kasım 1998	Eylül 1999	Ekim 1999	Kasım 1999
1	AKTAŞ	-	1 000 000	3 231 885	5 028 515	4 794 000	1 100 00	450 00	400 00	69 000	92 000	92 000	92 000
2	ANADOLU CAM	70 000 000	8 170 000	328 300	19 951	174 000	29 000	-	-	1 125	3 100	3 350	4 000
3	ARÇELİK	100 000 000	21 250 000	8 705 597	18 901 661	25 647 000	50 00	80 00	20 00	8 800	14 750	17 750	24 250
4	BAGFAŞ	10 000 000	2 000 000	667 192	2 694 148	2 380 000	170 00	600 00	50 00	13 250	13 000	13 250	17 000
5	BOLU ÇİMENTO	20 000 000	14 667 000	1 222 117	2 343 031	3 389 000	41 65	45 88	34 56	1 950	3 250	3 250	3 550
6	BRISA	25 000 000	7 442 000	6 829 680	11 910 227	11 897 000	322 00	75 00	78 00	6 300	12 500	12 000	19 000
7	ÇELİK HALAT	5 000 000	997 000	349 676	557 598	349 000	48 50	45 00	24 00	5 400	7 900	7 500	9 100
8	ÇİMSA	16 848 000	16 848 000	1 138 237	3 393 778	6 279 000	39 00	38 00	100 00	6 800	5 900	6 400	9 000
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	-	500 000	5 446 640	12 957 796	8 805 000	967 65	2358 46	1601 38	330 000	305 000	212 500	390 000
10	DOKTAŞ	5 000 000	4 800 000	278 166	553 279	22 113 000	50 00	19 79	25 00	4 700	4 850	4 900	6 400
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	13 200 000	13 200 000	313 860	170 613	-437 000	-	-	-	8 600	2 700	3 150	3 550
12	EGE BİRACILIK	22 000 000	12 770 000	1 056 326	1 604 178	2 014 000	35 00	25 00	30 00	25 500	15 000	16 250	23 250
13	EGE GÜBRE	2 000 000	1 004 000	71 402	166 267	484 000	28 00	30 00	38 00	6 300	4 050	4 250	5 200
14	EREĞLÜ DEMİR ÇELİK	44 352 000	44 352 000	6 109 443	436 225	-32 675 000	45 37	-	-	16 250	10 500	12 000	14 500
15	GENTAŞ	3 000 000	1 348 000	539 035	1 091 589	1 343 000	-	-	-	3 700	7 000	8 000	8 300
16	GOOD-YEAR	21 000 000	7 945 000	3 722 772	5 277 081	3 237 000	500 00	650 00	25 00	6 400	5 600	5 500	7 300
17	GÜBRE FABRİKALARI	2 500 000	2 500 000	508 705	534 326	953 000	40 00	45 00	85 00	16 250	6 100	6 700	9 200
18	GÜNEY BİRA	10 000 000	3 841 000	600 596	655 540	1 079 000	55 00	30 00	30 00	13 750	17 250	16 750	13 250
19	HEKTAŞ	5 580 000	5 580 000	790 278	788 164	820 000	75 09	40 56	22 18	1 600	1 200	1 350	1 450
20	İZMİR DEMİR ÇELİK	50 000 000	24 900 000	247 950	638 191	772 000	-	-	-	580	1 375	1 425	1 725
21	İZOCAM	4 000 000	3 000 000	420 809	648 739	1 154 000	20 00	33 00	30 00	2 400	4 400	4 400	5 100
22	KARTONSAN	2 700 000	2 025 000	2 738 522	4 004 058	4 574 000	120 00	130 00	130 00	9 400	17 000	17 000	21 500
23	KAV	7 000 000	6 435 000	733 144	385 684	617 000	22 40	13 00	8 00	1 050	3 350	3 500	3 850
24	KOÇ HOLDİNG	50 000 000	32 051 000	6 876 884	14 193 141	27 140 000	15 00	20 00	20 00	28 500	44 500	48 500	65 000
25	KONYA ÇİMENTO	-	2 437 000	467 258	960 453	1 966 000	60 00	18 50	31 30	4 400	7 100	7 300	8 100
26	KORDSA	10 631 000	10 631 000	2 888 202	4 690 334	3 361 000	400 00	105 00	50 00	9 900	7 300	6 900	10 750
27	MAKİNA TAKİM	15 000 000	8 409 000	242 291	514 997	960 000	25 00	15 00	-	610	840	690	870
28	MİGROS	4 000 000	3 060 000	1 345 348	4 432 806	15 275 000	50 00	100 00	300 00	300 000	200 000	207 500	212 500
29	MÜDÜRNU TAV.	-	1 500 000	250 539	507 170	1 424 000	-	-	-	5 000	13 750	12 250	11 250
30	OLMUKSA	2 000 000	1 271 000	28 058	607 805	-994 000	-	23 00	-	3 050	6 900	7 600	12 500
31	OTOSAN	50 000 000	29 243 000	9 532 194	28 749 881	31 460 000	401 08	1 100 00	1 200 00	65 000	6 400	7 300	11 750
32	PETROL OFİSİ	20 000 000	20 000 000	10 575 635	21 744 401	31 710 000	272 85	268 55	350 00	44 000	155 000	83 000	89 000
33	PINAR SUT	15 000 000	3 445 000	688 452	1 036 843	1 503 000	56 00	60 00	90 00	7 700	7 700	9 700	9 300
34	SARILYSAN	10 000 000	4 000 000	1 621 319	2 876 541	3 912 000	90 00	120 00	200 00	11 750	5 400	6 600	9 300
35	TELETAŞ	10 000 000	2 000 000	1 705 621	5 613 207	6 796 000	30 00	50 00	70 00	14 250	30 000	30 500	58 000
36	TÜRK DEMİR DÖKÜM	15 000 000	10 000 000	968 314	2 148 231	546 000	50 00	65 00	10 00	2 500	2 600	3 000	4 800
37	T. GARANTİ BANKASI	-	260 000 000	1 973 440	60 206 087	130 075 000	78 64	-	-	6 200	3 350	4 100	5 600
38	TURKIYE ŞİŞE VE CAM	150 000 000	43 100 000	3 130 151	3 833 884	3 720 000	50 00	18 40	14 00	3 200	4 900	5 300	6 800
39	YAPI KREDİ B	-	239 982 000	22 724 428	61 707 502	85 119 000	60 00	40 00	50 00	3 700	6 300	7 000	9 500
40	YASAŞ	10 000 000	2 835 000	885 980	2 106 602	1 426 000	232 00	200 00	221 00	35 000	5 000	4 650	5 500

Görüşler

HASAN TÜRKAL

Harran Üniversitesi, İ.İ.B.F. Maliye Bölümü Araştırma Görevlisi

Sosyal Güvenlik Harcamaları

1. GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde, sosyal güvenlik için yapılan harcamalarının GSYİH içerisindeki oranı oldukça yüksektir. Buradan, ekonomi ile sosyal güvenlik arasında karşılıklı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten de sosyal güvenlik harcamaları hem gelir, hem de mal ve hizmetler bakımından ekonominin gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir. Ayrıca, sosyal güvenlik harcamalarının sınırı, ekonomik kaynakların durumu ile saptanmaktadır. Ekonomik kaynaklar azaldıkça, sosyal güvenliğe olan gereksinim artmakta, ancak bunu sağlayacak olanaklar azalmaktadır. (Çelikoğlu,

1994, ss. 32-33). Bir ülkede, sosyal güvenlik için yapılan harcamaların ulusal gelir içerisindeki oranına bakarak, sosyal güvenliğe verilen önemi anlamak mümkündür.

Sosyal güvenlik için yapılan harcamaların büyüklüğüne bakarak, sunulan hizmetleri ölçebiliriz. Ödenek alanlara yapılan transferler, özel sektörden satın alınan ya da doğrudan kuruluşlarca üretilen malların (örneğin ilaçlar vs. gibi) transferleri ve yönetim giderleri (maaş ve ücretler gibi), sosyal güvenlik harcamalarını oluşturmaktadır (Reviglio, 1977, ss.429-486). Demokratik süreç içerisinde vatandaşlar, prensip olarak kuruluşların vermiş oldukları kararları, yeterlilik ve uygun-

luk yönlerinden, yaptıkları tercihlerle etkileyebilmektedirler.

1960'lı yıllarda ülkelerin sosyal güvenlik için yaptıkları harcamaları, genellikle sosyal güvenlik için sağlanan gelirlerinden, miktar ve oran olarak daha düşük seviyedeydi (Reviglio, 1977, ss. 429-486). Uzun dönemli sosyal güvenlik programlarında, gereksinim fazlası büyük miktarlarda fon sağlanmaktaydı.

1970'li yılların sonu ile 1980'li yılların başında, nüfusun yaşlanması, işsizliğin yaygınlaşması ve nüfusun en dezavantajlı kısmında gereksinimin çoğalması nedeniyle, sosyal güvenlik harcamalarında artış olmuştur. Ayrıca sosyal güvenlik sistemlerinin primleri ve genel vergilerden gelen gelirleri, ekonomik büyümenin düşüklüğü nedeniyle mali açıkları arttıracağı ve özel teşebbüsün isteğini kıracağı korkusuyla arttırılmamıştır. (Çelikoğlu, 1994, s. 35). Son yıllarda ise, hemen hemen tüm Avrupa Topluluğu ülkelerinde, sosyal güvenlik harcaması ve gelirleri, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içindeki oranları bakımından istikrara kavuşmuştur.

Tablo 1'de AT ülkelerinde, son yıllardaki sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH içindeki payları görülmektedir.

Sosyal güvenliğin gerçek maliyeti, ülkeler tarafından araştırılmalı ve dolaylı olarak etkilenen kaynak-

ları da dikkate alınmalıdır (Swan, 1946, s. 61).

Sosyal güvenlik harcamaları oranları yönünden, büyük ölçüde ülkeden ülkeye değişse de, kazançlar, bilhassa da ücret matrahı üzerinden hesaplanan vergiler ve primler vasıtasıyla karşılanmaktadır (Euzeby, 1997, s. 19; Güney, 1996, s. 13).

Bu çalışmada, emeklilik, sağlık, işsizlik, aile yardımları, yoksullukla mücadele ve sosyal hizmetler ile yardımlar sigorta programları için yapılan sosyal güvenlik harcamaları üzerinde durulacaktır.

2. Emeklilik Sigortası Programları

Pek çok ülkede sosyal güvenlik harcamalarının en büyük kısmını, emeklilik sigortası kapsamında yapılan harcamalar oluşturmaktadır. Bunun nedeni nüfusun yaşlanması ve emeklilik programlarının genişletilmesidir. Daha önceki yıllarda alınmış kararların harcamalara yansımaları, işgücü piyasasını rahatlatmak için erken emekliliğin teşvik edilmesi ve emeklilik yaşının indirilmesinden doğan harcama artışları, emeklilik programlarının giderlerinin artmasında çok etkili olmuştur (Çelikoğlu, 1994, s. 37).

Yaşlılık sigortası, değişik sebeplerle aktif yaşamdan çekilen, diğer bir deyişle kabul edilen yaşlanma sınırları içine giren ve fiilen yaş-

lanan kişilerin korunmasını sağlamaktadır. Bu sigorta kolunda, yaş faktörüyle birlikte çalışılan süre de önemlidir (Çelikoğlu, 1994, s. 40). Gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanmasından dolayı, ülkemizde ise erken emeklilik ve borçlanma gibi bazı yanlış politikalar nedeniyle, bu sigorta kolunun harcamaları giderek artmaktadır.

Tablo 2'de, bazı ülkelerdeki yasal ve ortalama emeklilik yaşları ile

yaşlılık aylığı alma süreleri görülmektedir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi dünyada erken emeklilik politikaları artık tamamen terk edilmektedir. 1970'li yıllarda, işsizlik sorununa karşı bir alternatif olarak ortaya çıkan ve uygulanan erken emeklilik, 1980'li yılların sonunda sisteme zarar verir duruma gelmiştir. Bundan dolayı, emeklilik yaşının yükseltilmesi doğrultusunda değişiklikler gidil-

Tablo 1

AT Ülkelerinde Sosyal Güvenlik Harcamalarının* GSYİH İçindeki Payı (%)

Ülkeler	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Belçika	29.5	29.0	27.8	26.8	27.0	27.6	27.8
Danimarka	26.7	27.4	28.8	29.6	29.6	30.7	31.4
Almanya	28.0	28.5	28.5	27.6	27.0	27.0	27.3
Yunanistan	15.5	15.9	16.4	16.3	-	20.2	-
İspanya	17.5	17.2	17.2	17.3	20.6	21.7	22.5
Fransa	28.5	28.1	28.0	27.7	27.6	28.5	29.2
İrlanda	24.3	23.3	22.1	20.3	19.7	20.9	21.6
İtalya	22.5	22.9	22.9	23.1	23.3	24.6	25.6
Lüksembourg	24.8	26.4	26.1	25.6	25.9	27.6	28.0
Hollanda	30.9	31.4	30.9	30.2	32.2	32.5	33.0
Portekiz	16.4	16.2	17.1	16.6	14.9	16.9	17.6
İngiltere	24.4	23.6	22.2	20.7	-	24.7	27.2
AT Ortalaması	25.0	25.7	25.3	24.6	-	-	-
Türkiye**	3.9	4.1	4.4	5.7	6.8	-	-

Kaynak: İlyas Çelikoğlu, Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri ve Türkiye Uygulaması, Ankara: DPT Yayın No: 2355-424, 1994, s. 36; İşveren, Cilt: XXXIV, Sayı: 5 (Şubat 1996), s. 26.

* Sosyal güvenlik harcamaları, aynı ve nakdi sosyal güvenlik yardımlarını, idari harcamaları ve diğer harcamaları kapsamaktadır.

** Sosyal güvenlik kurumlarının harcamaları, memurlara yapılan sağlık harcamaları ve 2022 sayılı kanuna göre yapılan harcamalar alınmıştır.

mektedir. Dünyadaki ülkelerin % 1.6'sı 50'den aşağı, % 26,8'i 50-55, % 42,2'si 55-60, % 25,2'si 60-65, % 4,0'ü de 65'ten yukarı bir yaşı emeklilik yaşı olarak kabul etmiştir (Çelikoğlu, 1994, s. 40). Bu rakamlardan da anlaşılmaktadır ki, dünyada genellikle emeklilik yaşları olarak, 55-60 yaşları kabul görmektedir. Ülkelerin gelişmişlik seviyesi yükseldikçe, emeklilik yaşları da artmaktadır.

3. Sağlık Sigortası Programları

Hükümetlerin sağlık politikalarının temel maksadı, halkın sağlık düzeyini yükseltmektir. 1950'li yılların başlarında, sanayileşmiş ülkelerde sağlık harcamaları GSYİH'nin ancak % 4'ü civarında iken, 1980'li yıllarda birçok ülkede bu oran % 10 civarına yükselmiştir. Diğer taraftan, harcamalar merkezi denetime tabi olduğundan, sağlık hizmetleri için

Tablo 2

Bazı Ülkelerdeki Emeklilik Yaşları ile Sosyal Güvenlik Kuruluşlarında Ortalama Yaşlılık Aylığı Ödeme Süreleri

Ülkeler	Yasal Emeklilik Yaşı		Ortalama Emeklilik Yaşı		Yaşlılık Aylığı Ödeme Süresi (Yıl)
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Türkiye	43	38	-	-	19.4
Avusturya	65	60	61.3	58.6	11.7
Belçika	65	60	63.3	60.7	12.0
Kıbrıs	-	-	-	-	13.9
Fransa	60	60	62.4	62.4	13.1
Almanya	65	65	62.0	60.8	13.0
İrlanda	66	66	-	-	8.8
Hollanda	65	65	-	-	13.9
Norveç	67	67	-	-	12.9
İsveç	65	65	-	-	14.0
İngiltere	65	60	65.4	60.4	12.2
Kanada	65	65	65.1	65.1	-
Finlandiya	65	65	65.1	64.9	-
Japonya	60	55	62.3	60.6	-
Lüksembourg	65	65	60.6	63.0	-

Kaynak: Çelikoğlu, ss. 41, 138.

önceden belirlenen bütçe rakamı aşılmışsa da, gelecekte de aynı yanlışların veya benzer planların yapılmasından kaçınmak için, yerel örgütler dışarıdan desteklenmiştir (Alper-Tatlıoğlu, 1994, s. 52).

Tablo 3'de Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerindeki sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payları görülmektedir.

1990'lı yılların ortalarından itibaren de sağlık bakımına olan talep ve bu tür hizmetlerin maliyeti oldukça artmıştır. Nüfusun yaşlanma-

sı, mevcut kapsamın genişletilmesi gayretleri, tıp teknolojisinin artan maliyetleri ile bilhassa yoğun bakım ile ilgili alanlar, sağlık harcamalarının artmasında etkili olmaktadır. Sağlık hizmetlerinde daha fazla rekabetin gerçekleştirilmesi ve ekonomik durumu kötü olanlarla ilgili olarak ayırım yapmadan, rasyonel yollarla talebin azaltılmaya çalışılması, sağlık harcamalarında tasarrufa gidebilmek için gerekli görülmektedir (Çelikoğlu, 1994. ss. 43-44).

Tablo 3

Bazı OECD Ülkelerinde Toplam Sağlık Harcamalarının GSYİH İçindeki Payları (%)

Ülkeler	1960	1975	1980	1985
ABD	5.2	8.4	9.2	10.7
Avustralya	4.6	5.7	6.6	6.8
Avusturya	4.4	7.3	7.9	8.2
Belçika	3.4	5.8	6.6	7.1
Almanya	4.7	7.8	7.9	8.2
Finlandiya	4.2	6.2	6.3	7.3
Fransa	4.2	6.7	7.4	8.4
Hollanda	3.9	7.7	8.2	8.3
İngiltere	3.9	5.5	5.8	6.1
İrlanda	4.0	7.7	8.5	8.0
İsveç	4.7	8.0	9.5	9.4
İtalya	3.9	6.7	6.8	6.7
Japonya	3.0	5.6	6.6	6.6
Kanada	5.5	7.3	7.4	8.4
Norveç	3.3	6.7	6.6	6.4
Türkiye	-	-	4.1	3.7
Yeni Zelanda	4.4	6.4	7.2	5.5
Yunanistan	2.9	4.0	4.2	4.2

Sağlık hizmetleri için ayrılan kaynakların maliyet-etkin kullanımını sağlamak, tedavi edici ve önleyici sağlık hizmetleri ile tıpsal otorite veya sosyal otoriteye bağlı faaliyetler arasındaki dengeyi değiştirerek, bireylerin kişisel sağlık ve sosyal sorunları ile ilgili kararlara katılmasını teşvik için konuyla ilgili önceliklerin belirlenmesine daha fazla önem verilmesi gerekmektedir (Alper-Tatlıoğlu, 1994, s. 93).

4. İşsizliği Tazmin Eden Programlar

İşsizlikteki artış sonucunda, işsizlik ödeneği programlarında hızlı ve dikkat çekici artışlar yaşanmaktadır. Bu sebeple, ödeneklerin seviyesinin düşürülmesi yönünde bir eğilim bulunmaktadır. Almanya'da işsizlik sigortası yardımları seviyesi, çocuğu bulunmayan işsizlerin önceki gelirlerinin % 68'inden, % 63'üne düşürülmüştür. Hollanda da ise bu oran 1985'de % 80'den, % 70'e indirilmiştir. Ayrıca Almanya ve İspanya'da, önceki gelirlerin bazı unsurları da artık dikkate alınmamaktadır (Çelikoğlu, 1994, s. 47). İşsizlik sigortalarından işsizlere, genellikle 12-24 ay gibi belirli bir dönem ödenek verilmektedir. Bu süre sonunda ise, işçilere işsizlik yardımları yapılmaktadır.

Uzun süreli işsizliğin yaygınlaşması, işsizlik sigortası ödeneklerini ve işsizlik yardımı harcamalarını ar-

tırmaktadır. İşsizlik sigortası harcamalarının ancak küçük bir kısmı, istihdamı artırmaya ayrılmaktadır (Çelikoğlu, 1994, s. 47). Ekonomik programlar ile istihdamda artış sağlanabilirse, işsizlik sigortasının finansman sorunları daha çok gelir ve daha az harcama nedeniyle azalacaktır. Buradan, mesleki eğitim programlarının önemi de anlaşılmaktadır.

5. Aile Yardımları

Aile yardımları, aileyi çeşitli risklere karşı korumak amacıyla geliştirilmiş bir sosyal sigorta programıdır. Aile genişleyip, çocuk sayısı arttıkça bilhassa sigortalının geliri artan bu harcamaları karşılayamamaktadır. Aile yardımları sigorta programı genellikle, işverenler ve devlet tarafından finanse edilmektedir (Çelikoğlu, 1994, s. 48). Her çocuk için eşit veya çocuk sayısı arttıkça azalan bir ödenek uygulaması vardır.

Gelişmiş ülkelerde, aile yardımları sigortası geniş kapsamlı olduğu halde, gelişmekte olan ülkelerde dar kapsamlıdır (Yazgan, 1992, s. 126). Bu programlar, gelişmiş ülkelerde genellikle devlet gelirleriyle finanse edilirken, gelişmekte olan ülkelerde ise, devlet katkısına pek rastlanmamaktadır.

Gelişmiş ülkelerde aile yardımı sigorta programı, genellikle nüfusun artırılması ve gençleştirilmesi

gayesine yöneliktir (Danışoğlu, 1992, s. 3).

6. Yoksullukla Mücadele

Yoksulluğun, dünyada devamlı olarak arttığı görülmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi de, uzun süreli işsizliğin yaygınlaşmasıdır. Genel vergiler ise yoksullukla mücadelenin başlıca kaynağını oluşturmaktadır. Yoksulluğun anatomisi çok iyi bir şekilde bilinmedikçe, yoksullukla etkili bir şekilde mücadele yapabilmek olanaksızdır (Çelikoğlu, 1994, s. 49). Uzun süren işsizlik nedeniyle, düşük gelir elde eden kimselerin yaşam seviyeleri düşerek, sonunda yoksullaşmaktadırlar.

Etkin bir sosyal güvenlik sisteminin temel koşulu, ülke düzeyinde asgari gelir sağlayan bir programın varolmasıdır. Bu da, mağduriyete uğramış ve haklarını alamamış kimselerin sorumluluğunu üzerine alma gereğinden doğmaktadır.

Yoksullukla mücadelede yapılan tüm hizmetlerin, onların yaşadıkları topluma katılmalarını sağlayacak biçimde, değişik gurpları dikkate alarak yapılması gerekmektedir. Yoksulluğu azaltacak hizmetler arasında sağlık, eğitim, öğretim, konut ve istihdamı sayabiliriz (Alper-Tatlıoğlu, 1994, ss. 25-26). Bireyler, bu hizmetleri ve diğerlerini sağlama ve kullanabilme yönlerinden de yoksul sayılabilirler. Ama

sorunun temeli parasal kaynakların varlığına bağlıdır.

7. Sosyal Hizmet ve Yardımlar

Sosyal Güvenlik alanında temel bir kaynak olan ILO'nun 1952 tarihli ve Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkındaki 102 sayılı Sözleşmesi'nde belli başlı dokuz risk sayılmıştır. Bunlar, hastalık (sağlık yardımı ve gelir kaybını karşılayan ödenekler) analık, iş kazaları ve meslek hastalıkları, malüllük, yaşlılık, ölüm, işsizlik ve aile yardımlarıdır. Sözleşmeyi onaylamak isteyen bir devlet, bu risklerden en az üçünü kapama almak zorundadır. Ancak kabul edilecek bu üç riskten birinin iş kazası ve meslek hastalıkları, malüllük, yaşlılık, ölüm ya da işsizlik risklerinden biri olması zorunludur. Ülkemizde ise, işsizlik ve aile yardımları dışındaki yedi risk karşılanmaktadır. Ancak aile yardımları, örgütlü olmakla beraber bazı programlar uygulanmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde, sosyal güvenlik sistemlerinin bir parçası olarak, sosyal hizmetler ve yardımlar çok önemli boyutlara varmıştır. Sosyal hizmet ve yardım programlarına katılma zorunlu olmayıp, Devlet bütçesi veya gönüllü kuruluşlarca finanse edilmektedir (Çelikoğlu, 1994, s. 50). Koruma ve topluma uyum, sosyal hizmet ve yardımlarda çok önem kazanmaktadır.

Ülkemizde sosyal hizmetler ve yardımlar alanında faaliyette bulunan kuruluşlar arasında, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Vakıfları, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü sayılabilir (Çelikoğlu, 1994, s. 49; DPT, 1991, s. 17). Ülkemizdeki sosyal hizmetler ve yardımların önemli bir kısmını da, 2022 sayılı yasayla 65 yaşını doldurmuş ihtiyaç sahibi, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması, 1005 sayılı yasayla İstiklal Madalyası sahibi bireylere, vatani hizmet tertibinden şeref aylığı bağlanması, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun aynı ve nakdi yardım hizmetleri oluşturmaktadır.

8. Sonuç

Sosyal güvenlik harcamaları, ödenek alanlara yapılan transferler, özel sektörden satın alınan ya da doğrudan kuruluşlarca üretilen malların (örneğin ilaçlar vs. gibi) transferleri ve yönetim giderleri (Maaş ve ücretler gibi)nden oluşmaktadır.

Ülkemizdeki kamu açıklarının en önemli nedenlerinden biri olan, sosyal güvenliğin finansman sorununun boyutlarının ortaya konulmasında, sosyal güvenlik sistemlerinin harcamalarında en büyük paylara sahip olan emeklilik, işsizlik ve aile

yardımları sigorta programları ile yoksullukla mücadele konusundaki harcamaların eğilimleri önemli yere sahiptir (Çelikoğlu, 1994, s. 37).

Sosyal güvenlik harcamaları günden güne artmaktadır. Bu durumdan hükümetler şikayetçi olurken, bu harcamaların kısılmasından da halk şikayetçi olmaktadır. Çünkü aylıklar artmış, kapsam genişlemiş, emeklilik yaşı aşağıya çekilmiş ve tıbbi tedavi olanakları artmıştır. Bunun sonucunda, sosyal güvenliğin finansmanı için tahsil edilen kaynaklarda da artışlar olmuştur (Yazgan, 1992, ss. 295-297).

AT ülkelerinde sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH içindeki payı % 24,6 dolaylarındayken, maalesef ülkemizde % 5,7 civarındadır. Bu oran, Türkiye'de sosyal güvenliğe gereken önemin verilmediğini ve reel olarak yeterli düzeyde sosyal güvenlik harcamalarının yapılmadığını gösteren, çok önemli bir veridir.

9. Yararlanılan Kaynaklar

Alper, Yusuf. (1996), "Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Kriz ve Reform İhtiyacı", İşveren, Cilt: XXXIV, Sayı: 5 (Şubat 1996), ss. 6-13.

Alper Yusuf - İsmail Tatlıoğlu, (1994), (Çev.). 21. Yüzyıla Doğru Sosyal Güvenlik ILO. İstanbul: Uludağ Üniversitesi İİBF, 1994.

Çelikoğlu, İlyas. (1994), Sosyal

Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri ve Türkiye Uygulaması. Ankara: DPT. Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2355-YUSPKGM: 424, Eylül 1994.

Danişoğlu, Emel. (1992), "OECD Üyesi Ülkelerde Sosyal Güvenlik Kuruluşlarının Örgütlenme Modelleri ve Türkiye," Bağ-Kur'un organize ettiği "Türkiye'de ve OECD. Üyesi Diğer Ülkelerde Sosyal Güvenlik ve Bağ-Kur," panelinde sunulan tebliğ. Ankara: 10.4:1992.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1991), Sosyal Güvenlik ve Sağlık Hizmetlerinin Rasyonalizasyonu. Ankara: 1991.

Euzeby, Alain. (1997), "Sosyal Güvenlik ve Kısmi Süreli İstihdam", Çev. Coşkun Saraç, DEÜ. İİBF.

Dergisi. Cilt: 12, sayı. 1 (1997), ss. 17-30.

Güney, Tahsin. (1996), "Avrupa Birliği'nde Sosyal Koruma'nın Geleceği", SSK. Bülteni. (Temmuz-Ağustos 1996), ss. 12-16.

Reviglio, Franco. (1977), "Sosyal Güvenlik Sektörü ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansman", Çev. Nüvit Gerek, Eskişehir İTİA. Dergisi. Cilt: XIII, Sayı: 1 (Ocak 1977), ss. 429-486.

Swan, Eliot J. (1946), "Economic Aspects Of Social Security," Housing, Social Security, And Public Works. Washington: Board Of Governors Of The Federal Reserve System, June 1946, ss. 40-62.

Yazgan, Turan. (1992), İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları. İstanbul: TDAV, 1992.

KEMAL KURDAŞ

EKONOMİK POLİTİKA ÜZERİNE

İncelemeler-Yorumlar

"Öyle görünmektedir ki, fırsatçı popülist politikacı takımı, dışarda ve içerde borçlanıp günü gün etmek olanağı mevcut olduğu sürece, ekonomik politikada kendiliklerinden hiçbir zaman bilmsel, ciddi politika ve tedbirlere başvurmayacaklardır. Böyle bir tutuma girmeyeceklerdir. Oysa devlet gemisi fırtınalı bir denizde kayalıklara doğru hızla sürüklenmektedir."

Fiyatı: 2.500.000 TL / Öğrencilere indirimli

İsteme Adresi

Binbirdirek Mah. Suterazisi Sokak No: 6/2; Sultanahmet – İstanbul
Telefon: (0212) 518 17 32 Fax: (0212) 518 66 43

Çeviri

ÖZGÜR SARAÇ

Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F. Maliye Bölümü Araştırma Görevlisi

Küresel Bir Köyde Vergileme⁽¹⁾

Küreselleşme yeni bir kavram olmayıp, ulusal ekonomilerin bütünleşmesi (entegrasyonlaşması) ile hız kazanmıştır. Bölgesel ticaret bloklarının gelişmesi, yatırım akımları üzerindeki sınırlamaların kaldırılması ve ileri iletişim teknolojileri bu gelişimi anlamlı hale getirmiştir.

Ulusal ekonomilerin entegrasyonu ve finansal piyasaların liberalizasyonu dünyadaki toplumların refahını yükseltmektedir. Sermaye maliyetlerindeki azalmalar sayesinde sermaye daha etkili bir şekilde kullanılabilir yerlere aktarılabilir ve yatırımcılar dünya çapındaki sermaye piyasalarına girebilmektedir. Ayrıca ülkelerarası ticaret

toplumlara sunulan mal ve hizmet alanını genişletmektedir.

Vergi sistemleri ve özellikle uluslararası vergi anlaşmaları, bu gelişme ile daima karşı karşıya kalmaktadır. Günümüzde vergi düzenlemelerinin çoğu vergi otoritelerinin kambiyo kontrollerine ve ülkeler arası işlemlerde kullanılacak bilgiler için oluşturulan sermaye piyasalarına bağlı olduğu ve teknolojik baskıların yoğun olduğu bir dönemde geliştirilmiştir. Ülkelerarası faaliyetlerini, ulusal vergi sistemleri arasındaki etkileşimden soyutlamaktadır. Bu engellerin ortadan kaldırılması, şirketlerin küreselleşmesine imkan tanımış ve bunun sonucunda vergi

otoriteleri, ulusal sınırlar nedeniyle zor durumda kalmışlardır.

Devletler ulusal vergi sistemlerinin bu yeni ortamda işleyebileceğini göstermek zorundadırlar. Liberal finans piyasaları tarafından karakterize edilen bir dünyada devletler sermayeyi vergilendirebilecekler midir? Vergi rekabeti, ülkelerin yüksek orandaki akıcı faaliyetlerin teşvik edilmesi için komşularından daha fazla vergi teşvikleri vermesine neden olacak mıdır? Uluslararası tasarrufların geniş ölçüde vergi dışı bırakılan alanlara akması devam edecek midir? Finansal yenilikler vergi sistemlerinin üzerine inşa edildiği temel dayanak noktalarını tehdit edecek midir? Devletler gelecekteki vergi sistemlerini bağlantılı dünyaya nasıl uyarlayacaklardır?

Genel olarak siyasetçiler gelecek millennium çağına egemen olacak bazı sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde vergi sistemlerine fazlasıyla güvenmektedirler. Örneğin emek piyasasının daha iyi işlenmesi için, vergi sistemleri yeniden yapılandırılabilir mi? Vergi yükünün bir kısmı emek üzerinden tüketime veya kirlenici faaliyetlere kaydırılabilir mi? Sürdürülebilir ekonomik gelişmeyi teşvik etmek ve temiz bir çevre sağlamaya yardımcı olmak için vergiler ne ölçüde kullanılabilir? Daha genel olarak, devletler vergi/fayda sistemini yerleşmiş bir topluma nasıl uyarlayacaklarıyla uğraşmaktadırlar.

21. yüzyılın vergi sistemleri bu sorulara cevap vermek zorunda kalacaktır. Küreselleşme akımından dolayı vergi politikacıları ülke içi politika oluşturmada ortaya çıkan bu küresel sınırlamaları kabul etmek zorunda kalacaklardır. Hem küçük hem de büyük ülkeler açısından vergi politikasının uluslararası boyutunun önemi artacaktır. OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) üyesi 29 ülke küresel vergi yasalarını saptaması açısından coğrafi gruplaşmanın yeterince geniş olmadığını ve OECD dışındaki ülkelerin bu sürece sokulmasını savunmaktadırlar. OECD'nin dışındaki dünya gelecek millennium çağında önem kazanabilir ve bu ülkelerin kaygıları OECD'deki görüşmelerde ele alınmalıdır. CFA (Committee on Fiscal Affairs: Mali Sorunlar Komitesi) bu sorunları kabul etmektedir ve ortaklık programı günümüzde OECD'nin dışında 60'dan fazla ülkeye ulaşmaktadır.

Ayrıca vergi idarecileri gelecek millennium çağına modernize bir gündemle girmek isteyeceklerdir. Yeni iletişim teknolojileri, mükelleflere verilen hizmetlerin geliştirilmesi açısından yeni olanaklar getirmektedir. Elektronik vergileme ve verginin bu yolla toplanması günümüzde makul tercihlerdir. Daha iyi hizmet, mükelleflerin daha iyi gönüllü uyumu için temel faktördür. Bununla birlikte kayıtdışı faaliyetlere iştirak eden mükelleflerle mücadele edilmesi ve bu mükelleflerin belirlen-

mesi için etkili bir staretjiye olan gereksinim devam edecektir. Ancak vergi idarecilerinin karşılaştığı en büyük sorun, toplum güveninin nasıl devam ettirileceğidir. Vergi sistemleri sadece dürüst ve etkili olarak yönetime ihtiyaç göstermez aynı zamanda dürüst ve etkili olarak algılanmayı da gerektirirler. Bu durum bazı ülkelerde farklı vergi idareleri arasında tarihsel açıdan mevcut olan yapay engellerin gözden geçirilmesini ve vergi idaresinin tek bir merkezde toplanmasını gerektirebilir. Bu yeni ortamda vergi idarecileri, bilgileri daha iyi olarak kullanmaya ve işbirliğinde yoğunlaşmaya ihtiyaç duyacaktır. Uluslararası şirketlerin küresel stratejilere sahip olduğu kadar vergi idarecilerinin de vergi toplama ve değerlendirme açısından küresel yaklaşımları geliştirmelerine ihtiyaç bulunmaktadır.

Vergi Kaçırma ve Vergiden Kaçınma Faaliyetleri⁽²⁾

Küreselleşme ve kambiyo kontrolleri ile sermayenin serbest dolaşımına engel olan diğer sınırlandırmaların kaldırılması, ekonomik kalkınmayı teşvik etmektedir. Bununla birlikte, bu gelişmeler vergi kaçırma ve vergiden kaçınma olanaklarını artırmakta ve vergi gelirlerinde önemli ölçüde kayıplara neden olmaktadır.

Vergiden kaçınma ve vergi kaçırma faaliyetleri birçok soruna neden olmaktadır. Bu faaliyetler nede-

niyle devletler gelir kaybına uğrarlar ve ortaya çıkan açığın kapatılmasında vergilemeden kurtulamayan mükelleflerden alınan vergilerin artırılması gerekir. Vergi uyumunun en yüksek olduğu ülkeler ise, ticaret akımlarının başka yöne çevrildiği dönemlerde önemli gelir kayıpları oluşmaktadır. CFA (Mali Sorunlar Komitesi) uluslararası vergi kaçırma ve vergiden kaçınma faaliyetleri ile mücadele edilmesi açısından bir takım önlemler almıştır. Bu çalışmanın temel hedefi, ülkelerarası işbirliğinin geliştirilmesinde kullanılan yöntemlerin geliştirilmesidir.

Uluslararası İşbirliği

Vergi otoriteleri, mükelleflerden bilgi toplanmasına izin veren yeni yetkilerin kullanılması yoluyla vergi kaçırma ve vergiden kaçınma faaliyetlerine ilişkin soruları yanıtlamaktadırlar. Vergi kaçırma ve vergiden kaçınma faaliyetleri konusundaki Çalışma Grubu (Working Party) delegeleri, vergiden kaçınmayı engelleme, yasamayı, mahkeme kararlarını ve hesap tekniklerini değerlendirme konularında diğer ülkeleri düzenli olarak bilgilendirmektedir. Vergi kanunlarının etkili ve adil olarak uygulaması açısından Çalışma Komitesi uygulamaların adaptasyonunun sağlanması ve geliştirilmesine aracılık etmektedir. Bu tür tartışmaların sonuçlarına bir örnek olarak, uluslararası gelir akımları üzerindeki uyumun artırılması amacıyla Vergi Mükellefiyet Numaralarının (Tax

Identification Numbers: TINs) açıklanması ve kullanımı konusundaki OECD'nin tavsiyesini gösterebiliriz.

Uluslararası işlemlerdeki uyumun artması ve vergisel amaçlar için gerekli bilgilerin bankalara aktarılması yolları mevcut çalışmanın ilgi odağıdır. Bu çalışmada ayrıca, bu tür bilgi değişimi ve yararlı ortaklığın belirlenmesine yönelik diğer engellerin ortaya çıkarılması gerçekleştirilecektir.

Komite vergi otoriteleri arasındaki bilgi değişiminin en etkili yolu olarak uluslararası işlemlerde uyumsuzlukla mücadelenin gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu nedenle OECD Uzlaşma Modeli (OECD Model Convention) bilgilerin değişimi konusunda bir çalışmayı kapsamaktadır. Bilgi değişiminin geliştirilmesine yönelik bu çalışma, sadece bilgi değişimini etkileyen engelleri göstermemekte, aynı zamanda en son bilgi teknolojisinin daha iyi nasıl kullanılacağını da araştırmaktadır. OECD ülkeleri bilgi değişimi için standart bir manyetik program oluşturmuşlardır. Çalışma Grubu (WP) aynı zamanda yerleşimin belgelendirilmesi açısından prosedürleri hızlandırmak ve geliştirmek için teknolojinin nasıl kullanılacağını da dikkate almaktadır. Ayrıca Vergi Mükellefiyeti Numaralarının (TINs) değişimi konusunda da bir ön çalışma yürütülmektedir.

Komite aynı zamanda para akama ile vergi suçları arasındaki iliş-

kiyi araştırmaktadır. Özellikle, vergi otoritelerinin anti-para akama otoriteleri sayesinde toplanan bilgilere nasıl ulaşabilecekleri ve yabancı vergi otoriteleri ile bu bilgilerin değişimine kadar geçen sürede vergi suçlarının nasıl izleneceği araştırılmaktadır.

Vergi Müfettişleri Toplantıları

Vergi müfettişlerinin düzenli toplantılarında gerçek durumlar gözden geçirilmektedir. Bu toplantıdaki amaç, sahtekarların ortaya çıkarılması ve vergi alanlarla çalışanlar arasındaki bilgi ve tecrübelerin paylaşılmasıdır. Bu grubun bir toplantısında, finansal işlemlerde vergi kaçırma ve vergiden kaçınma faaliyetlerinin ortaya çıkarılması ve küresel bir ticari ortamda kâr sağlamayı teşvik eden vergi sığınaklarındaki vergi azaltma araçlarının kullanımı incelenmiştir.

Uluslararası Yeni Yasal Düzenlemeler

Ülkelerarası işbirliğinin artırılmasının desteklenmesi, yeni yasal düzenlemeleri gerektirmektedir. 1995 yılında Avrupa Birliği ile işbirliğinde Vergi Sorunlarında Karşılıklı İdari Yardım Konusundaki Çok Taraflı Uzlaşma Kurumu (Multilateral Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters) tahsis edilmiş ve uygulamaya konulmuştur.

Yardımlaşma

Ekonomilerin küreselleşmesi, sadece vergi otoriteleri açısından mükelleflerin vergi yükümlülüklerinin doğru olarak belirlenmesini zorlaştırmaz, aynı zamanda vergi toplanmasını daha zor hale getirir. Mükellefler dünyanın çeşitli yerlerinde servet sahibi olabilirler, ancak vergi otoritelerinin vergi toplama faaliyetleri genellikle ülke sınırlarının ötesine geçemez. Bunun için Çalışma Grubu (WP), OECD Geleneksel Vergi Modeline dahil edilmesi açısından yardımlaşma konusunda bir çalışma geliştirmektedir.

Yozlaşmayla Mücadelenin Vergisel Boyutu

Uluslararası rüşvetçiliğe karşı OECD çalışmalarındaki ilk önemli gelişme, uluslararası şirket ilişkileriyle ilgili olan yabancı kamu görevlilerinin rüşvet almasının, engellenmesi ve rüşvetle mücadelede etkili önlemlerin alınması konusunda ülkelere sunulan 1994 tavsiyesidir. 1996 yılında Mali Sorunlar Komitesinin tavsiyesi üzerine konsey üye ülkelerin bu anlaşmayı yeniden değerlendirmesi için yabancı kamu görevlilerine verilen rüşvetin vergiden indirilmesine izin vermiştir. Vergide kaçınma ve vergi kaçırma konularında çalışan Çalışma Grubu 1996 tavsiyesinin uygulanması konusunda çalışmalar yapmaktadır.

Üye ülke bakanları uluslararası şirket işlemlerinde rüşvetle müca-

dele konusunda yenilenen tavsiyeyi, 1997 yılında onaylamışlardır. Özellikle, etkin ve koordine bir şekilde yabancı kamu görevlilerinin rüşvet almaları konusundaki sorumluluklar ortaya konulmuştur. Yetkililer bu tür suçlamaların hızlı bir şekilde ortaya çıkarılmasını sağlayacak etkin aracın uluslararası bir toplantı olacağını belirtmişlerdir. Üye ülkelerin suç işleme tasarılarını 1 Nisan 1998'e kadar kendi yasal kurallarına sunmaları ve 1998 yılının sonuna kadar bu yasaları çıkarmaları önerilmiştir. Ülke bakanları bunun 1998 yılında hüküm kazanmasına yönelik olarak hızlı bir şekilde görüşmelere başlamış ve vergi rüşvetinin azaltılması konusundaki 1996 tavsiyesinin yerine getirilmesinde ısrar etmişlerdir. Uluslararası Şirket İlişkilerinde Dış Kamu Çalışanlarının Rüşvet Almasının Engellenmesi Konusundaki Anlaşma (The Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transaction), 34 ülke tarafından onaylanarak 15 Şubat 1999 tarihinde yürürlüğe konulmuştur.

Bu gelişmelerin sonucunda, OECD üyesi olan ülkeler günümüzde yabancı kamu görevlilerinin rüşvet almasını azaltabilecek engelleyici önlemler almaktadırlar.

Vergi kaçakçılığı konusunda Çalışma Grubu rüşvet uygulamalarının azaltılmasını sağlayacak bir tasarı üzerinde çalışmaktadır. Aynı zamanda rüşvet işlemlerinde dış şu-

belerin ve offshore merkezlerinin üstlendikleri rolleri de kapsayacak şekilde, yabancı kamu çalışanlarına çeşitli avantajlar sağlanması, siyasi partilerle ilgili rüşvet sorunlarının öncelikli olarak incelenmesi açısından OECD Konseyi kararlarının cevaplanması konusunda görüşme yolları sunan Rüşvet Konusundaki Çalışma Grubuna bir vergi perspektifi sunmaktadır.

Zararlı Vergi Uygulamaları⁽³⁾

Küreselleşme ve yeni elektronik teknolojiler, coğrafi olarak akıcı faaliyetleri teşvik etmeye yönelik vergi rejimlerine veya sistemlerine izin vermektedirler. Devletler özellikle, uluslararası işbirliğinin yoğunlaşması, finansal akımlardaki vergi sapmalarının engellenmesi ve vergi tabanlarının korunması yoluyla ortaya çıkan refahtaki azalmaları, dünya genelinde engelleyecek çeşitli önlemler almalıdırlar. Bu projeyi üstlenen Frances Horner bu sorunlara yönelik OECD çözümlerini incelemektedir.

Zararlı vergi uygulamaları, diğer ülkelerin vergi konularının aşılmasına yönelik uygulamalara yer verildiğinde söz konusu olmaktadır. Zararlı vergi uygulamaları, başka ülkelerdeki yatırım ve tasarrufları teşvik eden vergi rejimleri olduğunda veya diğer ülkelerin vergilerinden kaçınma faaliyetlerini hızlandırdığında ortaya çıkmaktadır.

OECD zararlı vergi uygulamala-

rının sona erdirilmesini sağlamak için, 1998 yılının Mayıs ayında Zararlı Vergi Rekabeti (Harmful Tax Competition) konusunda bir rapor yayınlamıştır. Zararlı vergi uygulamasında bir forum niteliği taşıyan rapor, üye ülkelerdeki zarar verici tercihli rejimlerle mücadelede dört temel nokta belirlemiş ve zararlı vergi uygulamalarını engellemede tavsiyeler serisini benimsemiştir⁽⁴⁾. Bu çalışma finansal faaliyetler ve diğer hizmetler gibi coğrafi açıdan akıcı faaliyetler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Zararlı Vergi Uygulamaları Konusundaki Forum

Zararlı vergi uygulamaları konusundaki forum, süregelen vergi kaçırmanın değerlendirilmesini, önleyici tedbirlerin etkinliğinin analizini ve belirli kararların vergi sığınaklarına neden olup olmadığını incelemektedir. Forum vergi sığınaklarının listesinin hazırlanmasında bir yıllık bir süreye sahiptir. Vergi Rekabeti Raporunda belirtilen temel faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir. Temel faktörler şunlardır;

- 1 – Nominal ve nominal olmayan efektif vergi oranları.
- 2 – Etkili bilgi değişiminin yetersizliği.
- 3 – Şeffaflığın olmayışı.
- 4 – Gereğince önemli girişimlerin bulunmayışı.

Forum aynı zamanda, üye ülke-

lerin tercihli vergi rejimlerinin zorunlu vergi uygulamalarına neden olup olmayacağını, kendi açılarından gözden geçirmelerini sağlamaktadır. Bu açıdan zararlı vergi uygulamalarına neden olan üye ülkelerin aldıkları tedbirler iki yıllık bir zaman çerçevesinde foruma sunmaları gerekmektedir. Zarar verici tercihli vergi rejimlerinin belirlenmesinde ve değerlendirilmesinde kullanılan temel faktörler şunlardır;

1– Düşük veya yüksek efektif vergi oranları.

2– Şeffaflığın olmayışı.

3– Bilgi değişiminde etkinliğin olmayışı.

Ayrıca foruma üye olmayan ülkelerdeki temel hususların birleştirilmesi konusunda da çalışmaktadır.

Üye Ülkelerdeki Zarar Verici Tercihli Rejimler Konusundaki Temel Unsurlar

Zararlı vergi uygulamaları konusundaki temel unsurlar biri sabit ve biri değişken olmak üzere iki hükmü içermektedir. Sabit hükümlere göre, üye ülkelerin kaçınması gereken durumlar belirtilmiştir. Bu durumlar şunlardır;

1– Yeni önlemlerin uyarlanması.

2– Zararlı vergi uygulamalarıyla ilgili önlemlerin güçlendirilmesi veya bu önlemlerin faaliyet alanlarını genişletilmesi.

Değişken hükümlere göre ise, tercihli rejimlerin zararlı özellikleri beş yıl içinde ortadan kaldırılacaktır. Bu temel unsurlar aynı zamanda forumun üye ülkeler tarafından kullanılmasını ve antlaşmanın zararlı vergi uygulamalarına yanıt vermesini sağlayacaktır.

Daha Sonraki Çalışma Konuları

Zararlı vergi uygulamaları konusundaki forum daha geniş bir talimat imkanını araştırmakta ve aynı zamanda zararlı vergi uygulamalarıyla ilgili olabilecek diğer konuları da değerlendirmektedir. Bu konular şunlardır;

1– Mevcut vergi sığınaklarına yapılan ödemelerin indirilebilirliğinin sınırlandırılması.

2– Zarar verici tercihli rejim uygulayan ülkelerin gelirleri kapsamına sokulamayan vergilerin tahsil edilmesi.

3– Transfer ödemeleri ilkelerinin ve kurallarının uygulanması.

4– Finansal yenilik sorunları.

Küreselleşmenin Sağladığı Faydalar ve Neden Olduğu Sorunlar

Küreselleşme yirminci yüzyılın en kapsamlı ekonomik olaylarından biridir. Küreselleşme, ülkelerarasındaki ekonomik engelleri kaldıran ve şirketlere küresel kalkınma strateji-

lerini geliştirme imkanı veren bir süreçtir. Ulusal ekonomilerin liberalizasyonu küreselleşmenin önünü açmış ve yeni teknolojiler küreselleşme imkanı sağlamıştır. Bu gelişmeler ise dünyadaki pek çok toplum için daha geniş refah anlamına gelmektedir.

Diğer yandan küreselleşme, toplumdaki zayıf bireylerin korunması açısından gerekli önlemlerin nasıl alınacağı; küreselleşmenin sağladığı faydaları elde etmede zorunlu yapısal ayarlama maliyetinin nasıl dağıtılacağı; devletin politik, kurumsal ve sosyal şartlarına en uygun harcama ve gelir yapısının belirlenmesinde gerekli olan hükümlerin nasıl temin edileceği gibi konular yönünden devletler için yeni sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Liberalizasyon, organizasyonun çalışmasının temel önceliği olup, ülkelerarası yatırım ve ticaret akımlarını hızlandırmayı amaçlamaktadır. OECD; ülkelerarası faaliyetlere engel teşkil eden çifte vergilemeyi önlemede dikkate değer çalışmalar sarfetmiş ve dünya ekonomisi üzerinde zararlı etkilere sahip olan vergi uygulamalarının engellenmesine yönelik benzer çalışmalar yapmaya hazırlanmaktadır.

Küreselleşme, vergi oranlarının azaltılması ve vergi konularının genişletilmesi üzerinde yoğunlaşan ve buna bağlı olarak vergilemenin neden olduğu sapmaları en aza indiren vergi reformlarının arkasındaki

vergi sistemlerinin geliştirilmesi üzerinde de pozitif bir etkiye sahiptir.

OECD ülkeleri, ülkenin ayrı vergi seviyesine ve vergi yapılarına sahip olmalarında belirli sebeplerin olmayışını göz önüne alarak, bu reformlardaki etkili kazanımların sürdürülmesi konusunda fikir birliğindedirler.

Benzer olarak finans piyasalarının gelişen liberalizasyonu, tasarrufların ve yatırımların uluslararası dağılımını artırmış ve şirketler açısından sermayenin maliyetini azaltmıştır. Diğer taraftan bu gelişme, vergi kaçırma ve vergiden kaçınma fırsatlarını da genişletmiştir. Bu çerçevede vergi sığınakları artmış ve bazı devletler akıcı faaliyetleri teşvik etmeye yönelik olarak tercihli vergi rejimlerini benimsemişlerdir.

Bu gelişmeler karşısında hibçir önlem alınmaz ise, ülkeler akıcı faaliyetlerin teşvik edilmesi ve bünyelerinde tutulması için vergi rekabetini artıran bir şekilde zorlayabilirler. Bu yarışta finans piyasaları esas olarak vergi dürtülü olacak ve bu da sermaye ve mali akımların sapmasına neden olacaktır. Bu ise gerçek ekonomik faaliyetler için adil rekabete ulaşmanın daha da güç olacağı anlamına gelmektedir.

Buna ilave olarak akıcı faaliyetlerden elde edilen gelir üzerinden vergi alınması daha da güç olacaktır. Eğer ortaya çıkan bu gelir kayıplarının telafisi için harcamalar azaltılamaz ise, emek, tüketim ve akıcı

olmayan faaliyetler üzerindeki vergilerin artırılması gerekecek, bu ise gerçek bir risk oluşturacaktır. Oluşan bu kaymalar vergi sistemini adaletsizleştirecek ve vergi konusunun daraltılması suretiyle ek sapsmalar ortaya çıkacaktır. Aynı zamanda emek maliyetlerinin artması nedeniyle istihdam üzerinde de negatif bir etki oluşacaktır.

Bu tür gelişmeler potansiyel olarak bir çok etkiye sahiptir. Örneğin, G7 ülkelerinin Karayipler ve Güney Pasifik ada ülkelerine yönelik olarak yaptıkları direkt yabancı yatırımların 1985–1994 döneminde 200 milyar dolardan fazla olduğu tahmin edilmektedir.

Ülkeler bu tür gelişmeler karşısındaki mücadele ideallerini sürdürmemişlerdir. Bununla birlikte günümüze kadar ülkelerin çoğu vergi kanunlarının ve maliye politikalarının korunması amacıyla genelde bağımsız olarak hareket etmişlerdir. Oluşan bu yeni kurumsal çevrede bu tür bağımsız davranışlara ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak, aynı zamanda bu tür bağımsız davranışların çok taraflı işbirliğini yoğun olarak desteklemesi de gerekmektedir.

OECD, AB ve G7 içindeki gelişmeler, zararlı vergi uygulamalarına karşı oluşturulacak politik çevrenin,

en uygun ortak yaklaşım için hazır bulunduğunu belirtmektedirler.

Yukarıda belirtilen kaygılar OECD ülkeleri ile sınırlı değildir. Asya Pasifik Bölgesi, Latin Amerika, Afrika ve eski Sovyetler Birliğindeki ülkeler de bu tür kaygıları taşımaktadır.

Bazı durumlarda bu ülkeler, önleyici tedbirleri uygulayacak yönetim kapasitesine sahip olduklarından, finans ve hizmet faaliyetlerine yönelik vergi sığınaklarını ve vergi rekabetini daha da genişletmişlerdir. Bu durum Mali Sorunlar Komitesinin neden bu ülkelerle diyaloga girdiğinin göstergesidir. Bakanlar OECD' nin bünyesinde olmayan bu ülkelerle ilişkilerin öneri formu kapsamında nasıl yoğunlaştırılacağını belirlemeye çalışmaktadırlar.

Dipnotlar

- 1- <http://www.oecd.org/daf/fa/misc/global.htm>, "Tax in Global Village", OECD Tax Home, 01 April 1999.
- 2- <http://www.oecd.org/daf/fa/evasion/evasion.htm>, "Tax Avoidance and Evasion", OECD Tax Home, 23 June 1999.
- 3- <http://www.oecd.org/daf/fa/harm-tax/htm>, "Harmful Tax Practices", OECD Tax Home, 23 June 1999.
- 4- Lüksembourg ve İsviçre çekimser kalmıştır.

SİZ DE ABONE OLUN!

«Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi»ne abone olanlar,
«Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi»ni önce okuyanlardır.

Adı Soyadı :

Firma Adı :

Adres :

Posta Kodu : Tel: Fax:

- Abone olmak istiyorum.
- Yeniden abone olmak istiyorum.
- Lütfen temsilcinizi gönderin (İstanbul'da oturanlar için).

«BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR» Aylık Dergi, 12 sayı için 2000 Yılı Abone Koşulları:

YURT İÇİ

- 6 Aylık: 10.000.000.- TL
- 1 Yıllık: 18.000.000.- TL

YURT DIŞI

- 6 Aylık 25 \$
- 1 Yıllık: 40 \$

Not: Öğrencilere % 30 indirim yapılmaktadır.

Abone bedeli (.....) TL, aşağıdaki işaretli banka hesabınıza havale edilmiştir.

☐ T. İş Bankası
Cağaloğlu Şubesi
Hesap No: 256319 | ☐ Akbank T.A.Ş.
Nişanca Şubesi
Hesap No: 10469-5 | ☐ Yapı Kredi Bankası
Çemberlitaş Şubesi
Hesap No: 2269-9 | ☐ Ziraat Bankası
Beyoğlu Şubesi
Hesap No: 768 | ☐ T. Ticaret Bankası
Nuruosmaniye Şubesi
Hesap No: 21345 |
|--|---|---|--|---|

«EKONOMİK VE SOSYAL YAYINLAR A.Ş.» adına, abone bedeline ilişkin, bankaya yatırdığınız makbuzun (ve öğrenci iseniz, öğrenci kimliğinizin) fotokopisini, yukarıdaki abone formu ile birlikte lütfen, « Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi; Binbirdirek Mahallesi, Suterazisi Sokak, No. 6 / 2; 34400 Sultanahmet – İSTANBUL » adresine gönderiniz. Ya da şu numaraya Fax geçebilirsiniz: (0 – 212) 518 66 43 • Tel: 518 17 32

1989-1998... EFES PİLSEN VE SANAT...

1989 Herbie Mann (Konser) Jose Feliciano (Konser) **1990** Efes Pilsen Blues Festival I, Lezginka Halk Dansları Topuluğu (Gösteri) İstanbul Film Festivali (Çeşitli Sponsorluklar) **1991** Efes Pilsen Blues Festival II, İstanbul Film Festivali (Çeşitli Sponsorluklar) **1992** Efes Pilsen Blues Festival III, Olympia Brass Band (Konser) Evita (Müzikal) **1993** Efes Pilsen Blues Festival IV, Gizli Oturum (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) İstanbul Film Festivali (Çeşitli Sponsorluklar) **1994** Efes Pilsen Blues Festival V, İstanbul Annemdir Çocuğum (Sinema Filmi) Antigone (Oyun, Yunus Emre Kültür Merkezi) Nikah Kağıdı (Oyun, Yunus Emre Kültür Merkezi) Swingle Singers (Konser), Kız Kulesi Aşıkları (Sinema Filmi) Çözümler (Sinema Filmi) İstanbul Film Festivali (Çeşitli Sponsorluklar) **1995-1996** Efes Pilsen Blues Festival VI, Bir Kadının Anatomisi (Sinema Filmi) Yerçekimli Aşklar (Sinema Filmi) Aşk Üzerine Söylenmemiş Her Şey (Sinema Filmi) Noel Baba ve Karun Hazinesi (Sinema Filmi) Bir Erkeğin Anatomisi (Sinema Filmi) Bir Şehir, Bir İnsan (Sinema Filmi) Mektup (Sinema Filmi) Akrebin Yolculuğu (Sinema Filmi) Yoluma Giderken (Sinema Filmi) Glub Glub (Oyun, Yllana Komedi Grubu) Viktor Pikaizen-Ahmet Kanneci (Konser) Seneye Bugün (Oyun, Tiyatro İstanbul) Nereye Kadar (Oyun, Tiyatro İstanbul) Çetin Ceviz (Oyun, Tiyatro İstanbul) Eskimeyen Oyun (Oyun, Tiyatro İstanbul) Aktör Kean (Oyun, Tiyatro İstanbul) Avusturya-Macaristan Haydn Orkestrası/İdil Biret (Konser) Çöplük (Oyun, Tiyatro Stüdyosu) Matmazel Julie (Oyun, TOBAV) Hadi Öldürsene Canikom (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Olmayan Kadın (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Yeşil Papağan Ltd. (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Bina (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) İlk Kadın (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Gıtgel Dolap (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Maymun Davası (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) IV. Murat (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Kıyamet Sularında (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Kamyon (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) İçerdekiler (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Giydirici (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Abdülcanbaz (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Kardeş Sofrası (Oyun, AST) Bir Ceza Avukatının Anıları (Oyun, AST) Histeri (Oyun, Tiyatro Stüdyosu) İnadına Yaşamak (Oyun, AST) **1996-1997** Efes Pilsen Blues Festival VII, Otobüs (Oyun, AST) Oscar (Oyun, Tiyatrokare) Şaka Şaka (Oyun, Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu) Kadınlardan Konuşalım (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) 8 Kadın (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Babaanem Yüz Yaşında (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Orkestra (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Küheylan (Oyun, Hadi Çaman Yeditepe Oyuncuları) Kadı (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu) Yeni Baştan (Oyun, Tiyatro İstanbul) Hizmetçiler (Oyun, Tiyatro Oyunevi) Nihavend Mucize (Sinema Filmi) **1997-1998** Efes Pilsen Blues Festival VIII, Akrep (Oyun, AST) Sanat (Oyun, Tiyatro İstanbul) Eski Çamlar Bardak Oldu (Oyun, Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu) Tosca (Opera, Devlet Opera ve Balesi) Yosma (Oyun, Dostlar Tiyatrosu) Söyleyeceklerim Var (Oyun, Gülniz Surur Tiyatrosu) Sen Beni Sevmiyorsun (Oyun, Yeditepe Oyuncuları) Karışık Pizza (Sinema Filmi) Avcı (Sinema Filmi) Antigone (Oyun, Tiyatro Oyunevi) Allahaismarladık Cumhuriyet (Sadri Alışık Tiyatrosu) Küçük Bir İş İçin Yaşlı Bir Soytaarı Aranıyor (Oyun, İstanbul Devlet Tiyatrosu)

Dünyanın gücü... Sizden yana.

Sigorta şirketimizin yeni adı **AXA OYAK**.
Yerleştiği aktiflerin toplamı 450 milyar dolara geçen, 60 ülkede 114 000 çalışan ile hizmet veren dünya
devi **AXA** 'nı otomatik olarak Türkiye'de kendi şirketimizle birleştiren
Türkiye'de güc ve dayanıklılık sembolü **OYAK** 'nı birleştikçe büyütüyoruz.

AXA OYAK sigortaları emeklilik, evden yaşam, doğrudanlık, hayat ve diğer sigorta ihtiyaçları
için uygun çözümler üretmek için 1351 şirketin de Türkiye'den bir yanında ve Türkiye'nin sizin yanınızda
olması bizim bizim katılmaya, 60 yıl aşkın tecrübenin, güven ve dayanıklı kalitesinin **AXA OYAK**
müşteri mutluluğuna varoluş nedeni saymaktadır.

Dünyanın gücü... Sizden yana.

SİGORTA ve FON YÖNETİMİ